

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

Připravenost k rodičovství a vztahová vazba

Parenthood readiness and attachment

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Lucie Uchytlová
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Viktorová, Ph.D.

Olomouc

2018

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Připravenost k rodičovství a vztahová vazba“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Vdne

Podpis

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí práce Mgr. Lucii Viktorové, Ph.D. za její podnětné rady, vstřícnost a ochotu v otázkách teoretických i praktických a za odborné vedení mé magisterské diplomové práce. Dále všem respondentům za jejich čas a ochotu zúčastnit se výzkumu. V neposlední řadě, ale ne na posledním místě, patří veliké díky mým rodičům za podporu a možnost uskutečnit svůj sen, jakožto i všem mým nejbližším, kteří mi vždy byli oporou.

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Koncept vztahové vazby	9
1.1. Vymezení pojmu	9
1.2. Vznik teorie vztahové vazby	9
1.2.1. Vazebný systém a vazebné chování.....	10
1.2.2. Vnitřní pracovní modely	11
1.3. Vztahová vazba napříč životem	12
1.4. Typy vztahové vazby	16
1.4.1. Metody zjišťování typu vztahové vazby.....	20
2. Dosažení dospělosti, partnerství a rodičovství	22
2.1. Vynořující se dospělost.....	24
2.2. Mladá dospělost	26
2.2.1. Mladá dospělost a partnerské vztahy	26
2.2.2. Rodičovství v mladém dospělosti	28
3. Subjektivní vývojový status, vztahová vazba a další mediátory připravenosti k rodičovství	30
EMPIRICKÁ ČÁST	34
4. Výzkumný problém, cíle a hypotézy	35
4.1. Cíle výzkumu	35
4.2. Formulace hypotéz	35
5. Popis metodologického rámce a metod	36
5.1. Pilotní testování.....	36
5.2. ECR-CZ (Zkrácená česká verze škály Experiences in Close Relationships)	37
5.3. GIDS (Groningenská vývojová škála identity)	39
5.4. Metoda zpracování a analýzy dat	40
5.5. Etické aspekty výzkumu	43
6. Základní a výběrový soubor	44

6.1. Výběr výzkumného souboru	44
6.2. Deskriptivní statistiky.....	44
7. Výsledky a vyjádření k platnosti hypotéz	49
7.1. Další výsledky	51
8. Diskuze.....	58
9. Závěry	64
Souhrn	65
Seznam použitých zdrojů a literatury.....	69
Seznam příloh	78

Úvod

Jednou z pohnutek pro vypracování předkládané diplomové práce na zvolené téma *Připravenost k rodičovství a vztahová vazba* je bezpochyby věk autorky spadající do období vynořující se dospělosti, „věku možností“. Ve světle dat Českého statistického úřadu, která potvrzují trend o odkládání rodičovství do pozdějšího věku, vyvstává otázka, kdy je tedy jedinec připravený na rodičovství, respektive na základě jakých faktorů se cítí k rodičovství připravený. Nejsou to totiž jen faktory vnější (jako např. socioekonomické zabezpečení), ale i vnitřní. Lidské tělo má své biologické zákonitosti a odkládání početí dítěte do věku nad 30 let, natož nad 35 let s sebou navíc nese i možná zdravotní rizika (Kozáková, Vévodová, Vévoda, & Merz, 2015; Lampic, Svanberg, Karlström, & Tydén, 2006). Vedle biologické stránky nemůžeme opomenout ani stránku psychologickou, jež je nedílnou součástí komplexního pohledu nejen na zkoumanou problematiku této práce.

Rodičovství (resp. role rodiče) je v terminologii vývojové psychologie jedním z vývojových úkolů. I přes skutečnost, že vnímání tohoto úkolu je pro každého jedince subjektivní, se jedná o velkou životní roli, která s sebou nese spoustu radostí i starostí a je to bezpochyby závazek. Vázat se na někoho, mít pocit jistoty a bezpečí, i to patří k vývoji jedince již od narození. Přirozeně se poté věnujeme úvaze o spojitosti a možnému propojení tématu připravenosti k rodičovství s teorií vztahové vazby.

Po základní rešerši, kdy nebyla nalezena studie, která by se zabývala přímou souvislostí vztahové vazby a připravenosti k rodičovství, si autorka položila otázku, zda taková souvislost existuje. Právě odpověď na tuto otázku je primárním cílem předkládané diplomové práce.

V teoretické části bude popsán koncept vztahové vazby, vývojová etapa vynořující se a mladé dospělosti a další faktory připravenosti k rodičovství. Část empirická bude věnovaná formulaci cíle a hypotéz, popisu metodologického rámce, analýze výsledků a na závěr diskuzi.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Koncept vztahové vazby

1.1. Vymezení pojmu

V české literatuře je anglický termín „*attachment*“ překládán různými autory odlišně, a to jako vztahová nebo citová vazba (Brisch, 2011), vztahová vazba nebo citové připoutání (Hašto, 2005), citové pouto (Kubička & Matějček, 2003), přilnutí (Plháková, 2007) nebo teorie přimknutí (Fonagy & Target, 2005). Pro označení celé teorie „*attachment theory*“ v české literatuře nacházíme s výše uvedenými spojení jako teorie attachmentu, teorie přilnutí, teorie připoutání, teorie (rané) vztahové vazby nebo teorie citové vazby. Pro účel této diplomové práce budeme používat termíny **vztahová vazba** a **teorie vztahové vazby**.

Vazebné chování je obecně jakákoli forma chování, která vede k tomu, že se jedinec snaží dosáhnout a udržovat blízkost s jednoznačně identifikovanou osobou, která je jím vnímaná jako schopnější v ohledu vyrovnání se s nástrahami okolního světa. Jedná se o pohled z evoluční perspektivy, kdy poskytnutí ochrany a obnovení pocitu bezpečí plní biologickou funkci, potřebu přežití (Bowlby, 1988). Vztahovou vazbou potom rozumíme **citové pouto** a unikátní **přilnutí** mezi dítětem a jeho pečovatelskou osobou/osobami (nejčastěji rodič/e), které mu v útlém věku poskytují pocit bezpečí. Jedná se o unikátní vztah vybudovaný na základě bazální důvěry či nedůvěry mezi těmito jedinci, který je podmínkou a nedílnou součástí budování pozdějších blízkých a komplexních vztahů (např. v dospělosti) (Brisch, 2011; Hartl, Císařová, & Nepraš, 2010).

1.2. Vznik teorie vztahové vazby

Počátky teorie vztahové vazby se pojí se jménem **Johna Bowlbyho** (1907-1990), anglického psychologa, který ve svém výzkumu snoubil pozorování ze své praxe při práci s dětmi, poznatky z evoluční biologie a psychoanalytické úvahy (Bowlby, 2010). Při práci ve speciální internátní škole pro „nepřizpůsobivé“ děti měl příležitost přemýšlet o tísní a strachu, které se projevovaly u dětí odloučených od rodičů, obklopených neznámým prostředím i lidmi (Goldberg, 2000). Tato pozorování Bowlbyho vedla k přesvědčení, že rodina je důležitá pro emoční vývoj dítěte. Potvrzuje to i závěr jeho empirické studie o duševním zdraví dětí bez domova, kde popsal, že pro normální vývoj dítěte je nezbytná zkušenost s vřelým, důvěrným a nepřerušovaným vztahem s jeho matkou (nebo trvalou náhradní matkou) (Bowlby, 1951). V jeho monografii *Maternal Care and Mental Health*,

kde byla publikovaná i zmíněná studie, formuloval první úvahy a poznatky, o kterých dnes mluvíme jako o vztahové vazbě (Bowlby, 1958).

S počátky vzniku teorie vztahové vazby je spojeno i jméno **Mary Ainsworthové** (1913-1999), americké psycholožky. Ta při svém doktorském studiu prakticky ověřovala teorii bezpečí (*theory of security*), kterou postuloval její vedoucí William Blatz, a ve které byl poprvé použit termín **bezpečná základna** (*secure base*), dnes tak zásadní pro teorii vztahové vazby (Goldberg, 2000). Ainsworthová se tématem vazby matky a dítěte zabývala paralelně s Bowlbym až do 50. let, kdy se jejich cesty spojily a začali spolupracovat. Ainsworthová ověřovala Bowlbyho teorie v praxi a svým inovativním výzkumem, pokročilými metodologickými postupy a kreativním teoretizováním přispěla k rozvoji a rozšíření Bowlbyho myšlenek (Howe, 2011). Klíčovou byla její první empirická studie realizovaná v Ugandě, kde byla zkoumána interakce mezi matkou a dítětem, Výsledky této studie přispěly ke vzniku metody „**neznámá situace**“ (*strange situation*)¹, na základě které jsou kategorizovány typy vztahové vazby (Ainsworth, Bell & Stayton, 1971).

1.2.1. Vazebný systém a vazebné chování

Jak již byl zmíněno výše, vztahy, které jsou utvářeny mezi dětmi a jejich pečujícími osobami, jsou založeny na biologickém podkladu, kterému můžeme nejlépe porozumět v kontextu evoluce. Pro popis různých repertoárů chování, které zvířatům i člověku pomáhají přežít, překonávat nástrahy a vyrovnávat se s nimi, a rozmnožovat se v jejich přirozeném prostředí, etiologové používají koncept **behaviorálních systémů**. Každý z těchto systémů je potom automaticky aktivován v případě potřeby – přítomnost nebezpečí, jídla, nebo potenciálního partnera. Poté, co aktivovaný systém dosáhne svého „cíle“ (jedinec je v bezpečí; jídlo je snědno; došlo k sexuálnímu aktu), je aktivita systému ukončena (Howe, 2011).

Lidské novorozeně nepřežije bez péče dospělého a z tohoto důvodu jsou děti vybaveny intuicí k přežití (příslušným behaviorálním systémem), která se projevuje neustálou snahou dosahovat a udržovat blízký kontakt s pečující osobou a vyvolat u ní pečující chování (Goldberg, 2000). Nejedná se jenom o okamžiky bezprostředně po narození. Dítě je na svých rodičích závislé nejen několik prvních měsíců, ale i let. Toto období je charakteristické **vyhledáváním blízkosti a poskytováním péče**, základními

¹ Neznámá situace, je metoda, ve které se pozorují reakce dítěte na krátké odloučení od vazebné osoby, reakce na příchod cizince a poté na návrat vazebné osoby. Dle projevů chování dítěte se určuje typ vztahové vazby. Podrobný popis metody v Příloze č. 2

projevy **vazebného systému** (*attachment system*) (Howe, 2011). Jsou to první měsíce a roky života, kdy vazebný systém hraje klíčovou roli, nicméně k jeho aktivaci může dojít i později, a to v jakékoli fázi života, když se jedinec dostane do situace fyzického či psychického ohrožení (Mikulincer, Gillath, & Shaver, 2002).

Jedním z nejdůležitějších a zásadních behaviorálních systémů člověka je **systém strachu** (*fear system*). Ten nám pomáhá udržet se naživu tím, že upozorňuje na blížící se nebezpečí nebo potenciální nebezpečí. Ve chvíli, kdy se jedinec cítí ohrožený, v nebezpečí nebo v nouzi, je právě vazebný systém tím behaviorálním systémem, který je aktivován. Tato aktivace se navenek projeví **vazebným chováním**, jehož cílem je obnovit fyzickou i psychickou blízkost s pečující osobou, u níž je bezpečí a poskytuje ochranu. Po dosažení blízkosti a obnovení pocitu bezpečí se vazebný systém spolu se všemi projevy vazebného chování deaktivuje (Howe, 2011). V životě je fungování behaviorálních systémů nejvíce patrné od dvou let. Dítě v tomto věku reaguje na odchod matky pláčem nebo se jí snaží následovat. Po návratu matky se aktivita systému ukončí. Takový typ chování vypovídá o existující vztahové vazbě (Bowlby, 2010). Úspěšným dosažením cíle se také potvrzuje hodnota blízkosti a citové pouto k vazebné postavě je posíleno (Hazan & Shaver, 1987).

Neopominutelnou součástí vazebného systému je **vazebná osoba** (*attachment figure*), která by měla sloužit jako tzv. **bezpečný přístav** (*safe haven*), kde dítě v případě potřeby, pocitu ohrožení či strachu najde komfort, ochranu a bezpečí. Pokud je vazebná osoba v takovýchto případech dostupná, citlivá a vnímavá k potřebám dítěte, plní také druhou nezbytnou funkci, funkci **bezpečné základny** (*secure base*). Díky ní se dítě může pustit do explorační okolí a s vědomím dostupnosti vazebné postavy vnímá prostředí jako bezpečné (Bowlby, 1988). Pečující osoby, které poskytují dítěti bezpečnou základnu mu umožňují být samostatné, zvědavé a experimentovat (Howe, 2011) a pomáhají mu udržovat emoční rovnováhu a budovat odolnost vůči stresu (Obegi & Berant, 2009). Děti i dospělí, kteří postrádají svou bezpečnou základnu, se cítí mnohem více úzkostní a plní obav, pokud mají objevovat svět „na vlastní pěst“ a jejich sociální interakce jsou zatíženy nervozitou a rozrušením (Howe, 2011).

1.2.2. Vnitřní pracovní modely

Jedním z klíčových tvrzení teorie vztahové vazby je, že zkušenosti z předešlých vztahů ovlivňují, jak se budou lidé chovat ve vztazích následujících (Howe, 2011). Na základě těchto zkušeností si jedinec formuje mentální reprezentace o tom, jak svět

fungoval v minulosti, a jak by mohl fungovat v budoucnosti. Tyto mentální reprezentace jsou v kontextu teorie vztahové vazby klíčové a označujeme je pojmem **vnitřní pracovní modely** (*internal working models*) (Hazan & Shaver, 1994; Howe, 2011).

Tyto modely se utváří v dětství, kdy dítě při interakci s vazebnou osobou opakovaně prožívá odloučení a znovunabytí blízkosti. Na základě kvality těchto interakcí si jedinec vytváří sbírku zkušeností, které (1) mu pomáhají předvídat a chápat směr i výsledek interakce s vazebnou osobou v budoucnosti (Osborne, 2005) a (2) způsobují, že chování samotného jedince je ve vazebných situacích předvídatelné (Hazan & Shaver, 1994).

Bowlby (2010) postuluje, že si jedinec utváří dvě kategorie těchto modelů: (1) **sebe sama** (*the self*) a (2) **druhých** (*other people*), jinak řečeno modely světa a sebe v něm. Vnitřní pracovní modely obsahují **očekávání** (*expectations*) a **přesvědčení** (*beliefs*) (1) o chování sebe sama a ostatních; (2) o vlastní hodnotě a přijetí sebe sama; a (3) o emoční dostupnosti a zájmu ostatních, stejně jako o jejich schopnosti poskytnout jedinci ochranu (Bowlby, 2010; Howe, 2011).

Počet vnitřních pracovních modelů není přesně dán, ale v praxi odpovídá typům vztahové vazby (viz. kapitola 1.4.), respektive tomu, jak jedinci s konkrétním typem vazby jednají a jak se chovají (Hazan & Shaver, 1994).

1.3. Vztahová vazba napříč životem

DĚTSTVÍ

Dítě se narodí s již vytvořenou vztahovou vazbou k primární pečující osobě. Jak už bylo zmíněno výše, jedná se o specifický vztah, který se formuje a prochází několika stádii. Model vývoje vztahové vazby shrnul Richard Delaney (1994) (Tab. 1), který vycházel z práce Johna Bowlbyho a Mary Ainsworthové (Delaney, 1994).

Tab. 1: Stádia formování vztahové vazby

Stádium	Období	Pozorovatelné znaky
Předpřipoutání	0-3 měsíce	Dítě reaguje na zvuk hlasu pečující osoby, reflexivně se natahuje, aby bylo chováno, vizuálně sleduje pečující osobu, ale usmívá se reflexivně a bez rozdílu.
Poznání/rozlišování	3-8 měsíců	Dítě začíná rozlišovat mezi hlavními pečujícími osobami a ostatními, usmívá se na základě rozeznání osoby, se zájmem si prohlíží obličej pečující osoby. Dítě vykazuje

		známky úzkosti, pokud pečující osoba opustí místnost a reaguje úsměvem a „vítá ji“ po krátkém odloučení.
Aktivní připoutání	8-36 měsíců	Vývoj primární vztahové vazby. Dítě vykazuje zjevné preference hlavní/ch pečující/ch osob/y a s odpovídající opatrností reaguje na cizí osoby nebo situace. Dítě se plazí nebo odchází pryč, aby objevovalo okolní prostředí bez úzkosti, přičemž stále udržuje (oční) kontakt s pečující osobou. V okamžiku, kdy dítě začne chodit, náhodně vyhledává setkání a objetí s pečující osobou před tím, než se pustí do nového/dalšího objevování. Tato náhodná setkání se označují jako „emocionální dotankování“.
Partnerství	Od 36 měsíců	Vztahová vazba se upevňuje. Dítě vyjadřuje svoje potřeby verbálně a začíná zdolávat neshody a rozpory s pečující osobou.

Vazebné chování se u dětí projevuje vyhledáváním očního kontaktu, natahováním se, úsměvem, špulením úst, signalizováním/voláním (pláčem), držením se pečující osoby, protestem proti odloučení (Goldberg, 2000), vyhledáváním a následováním pečující osoby, verbálním vyjadřováním (Pearce, 2009).

Formování vztahové vazby od útlého dětského věku probíhá v přítomnosti jakékoli dobře známé dospělé osoby, a to i přesto, když se tato osoba vůči dítěti chová krutě a dítě zneužívá (Howe, 2011).

Již ve třech letech věku dítěte můžeme pomalu pozorovat komplexní sociální interakce s dětmi stejného věku. V tomto věku děti mají dovednosti k tomu tyto vztahy nejen navazovat, ale můžeme u nich pozorovat i zvyšující se zájem je využívat (Hazan & Zeifman, 2008). Čas, který děti tráví s vrstevníky se přibývajícím věkem a přechodem do adolescence postupně zvyšuje (Howe, 2011; Osborne, 2005).

ADOLESCENCE

Období adolescence je charakterizováno upřením pozornosti na vztahy s vrstevníky a upozadění vztahu s rodiči. Primárním vývojovým úkolem adolescence je vytvoření identity. E. Erikson vymezuje celé období konfliktem *identita vs. zmatení rolí*, kdy si dospívající hledá svou identitu a zároveň potvrzení druhých, přičemž vrstevníci hrají

nezastupitelnou roli (Erikson, 1968). Kromě navazování přátelství s vrstevníky můžeme pozorovat i znaky vazebného chování, kdy je stále častější, že útěchu a podporu dospívající hledají u svých přátel. Tyto aspekty vztahů s vrstevníky jsou ve své podstatě analogií chování k vyhledávání bezpečného přístavu ztělesněného rodičem (vazebnou osobou), které pozorujeme u kojenců a dětí (Hazan & Zeifman, 1999; Howe, 2011).

Jak poukázali Blyth, Hill a Theil (1982) ve svém výzkumu, jedná se o rozmezí mezi 8. a 14. rokem věku, kdy je zjevný přechod k preferenci vrstevníků jako bezpečného přístavu. V pozdním období adolescence, mezi 15. a 17. rokem, jejich výzkum poukázal, že vrstevníci (především partneri v romantických vztazích) jsou plnohodnotnou součástí vztahové vazby, v 83 % primární vazebnou osobou. Tuto skutečnost prokázaly i Dohertyová a Feenyová (2004). Kromě partnera může být nadále vazebnou osobou kamarád, sourozenec či rodič (Blyth, Hill, & Thiel, 1982; Doherty & Feeney, 2004).

Neznamená to ale, že by byli rodiče z vazebného systému dospívajícího vyřazeni, spíše se změnila jejich důležitost, pozice a funkce (Mikulincer & Shaver, 2007).

VYNOŘUJÍCÍ SE A MLADÁ DOSPĚLOST

O vztahové vazbě v období dospělosti mluvíme nejčastěji v souvislosti s partnerem jako vazebnou osobou. Z výzkumu formování a vývoje romantických vztahů vyplývá, že záleží i na tom, jak dlouho spolu pár je a v jaké fázi se jejich vztah nachází (Hazan & Zeifman, 2008). Stejně jako se formuje vztahová vazba u dítěte, jedná se i u (mladých)dospělých o postupný proces. Na rozdíl od vztahu rodič-dítě je vazba v páru *symetrická*, což znamená, že partneri jsou si navzájem jak bezpečným přístavem, tak i bezpečnou základnou (viz výše. v kap. 1.2.1.). Partneri jeden druhému dodávají pocit bezpečí, v případě potřeby poskytují útěchu a dávají prostor pro osobní realizaci a růst (Howe, 2011).

Kromě formování romantických vztahů se období vynořující se a mladé dospělosti vyznačuje spoustou dalších změn. Bowlby (1982) postuloval, že vztahová vazba je v průběhu života stabilní a změna typu vztahové vazby v dětství je spojena se stresem (např. zaměstnání matky po mateřské dovolené, příchod sourozence, změna ve výchově, rozvod) (Bowlby, 1982; Rauh, Ziegenhain, Müller, & Wignroks, 2000). Scharfe a Cole (2006) longitudinálně zkoumali jedince v období vynořující se dospělosti, kteří zažívali změny (přechod na univerzitu, odchod z univerzity do zaměstnání, romantické vztahy, rozchody) a jejich výsledky byly konzistentní s předchozími výzkumy, tedy že typ vztahové

vazby zůstává převážně stabilní. Změny v typu vztahové vazby ale mohou nastat, a to v důsledku reakce na změnu v našem životě (zamilování se, těhotenství, výpověď v práci, ztráta blízkého člověka). Obecně řečeno, distres souvisí se stabilitou a změnou vztahové vazby nejen v dětství, ale i v (mladé)dospělosti (Howe, 2011; Scharfe & Cole, 2006).

DOSPĚLOST

Vztahová vazba v dospělosti je symetrická, jak už bylo zmíněno v předchozím odstavci. V partnerském vztahu je popisována jako emoční pouto mezi dvěma jedinci založené na předpokladu, že si budou oba jedinci poskytovat ochranu a vzájemně o sebe pečovat (Goldberg, 2000; Mohr, 2008). V případě potřeby jsou si vzájemně bezpečným přístavem, stejně jako si poskytují bezpečnou základnu, ze které se partneři mohou rozvíjet (cíle, práce, ambice, pocity, touhy, dovednosti i osobnostní růst) (Howe, 2011).

Kromě emoční stránky k partnerským vztahům neodmyslitelně patří i stránka fyzická včetně sexu. Vzájemná vzrůstající fyzická i psychická závislost mezi partnery vede k dalšímu z evolučních úkolů – plození dětí. Obvykle se jedná o tmelící událost, která zvyšuje závazek obou partnerů poskytovat ochranu a zajistit přežití svých potomků (Hazan & Zeifman, 2008). Rodičovská role a rodičovská očekávání potom přímo souvisí s vlastní zkušeností se vztahovou vazbou (např. u jedince vyrůstajícího v podporujícím prostředí ze strany rodiny, přátel i nejbližšího okolí, který není stresován svou materiální situací, můžeme očekávat, že bude velmi citlivý a vnímavý jako rodič) (Belsky & Jaffee, 2006).

STÁŘÍ

V pozdním věku dochází k obratu, kdy vazebné chování už nemůže být směřováno k člověku starší generace, někdy ani ne k jedinci stejné generace, a tak se obrací ke generaci mladší (Bowlby, 1982).

S vyšším věkem vzrůstá pravděpodobnost, že se člověk stane fyzicky, sociálně a emočně závislý na ostatních. Úmrtí partnera, přátel nebo sourozenců jsou až příliš častá a vlastní smrt je blíž a blíž. Tyto změny a ztráty, které se ve stáří odehrávají, mají velký význam pro vazebný systém starého člověka (Howe, 2011).

Jako se vztahy lidí v dospělosti vyznačují symetrií (oba přijímají péči i pečují o druhého), ve stáří můžeme pozorovat opět zvyšující se závislost na druhých, která je typická pro dětství. V tomto věku to jsou již dospělé, „silnější“ a „znalejší“ děti, které poskytují svým fyzicky slabším rodičům bezpečný přístav. Pro ty, kteří děti ani blízké

nemají, mohou stejnou funkci plnit pečovatelky nebo další členové personálu v domovech pro seniory (Antonucci, Akiyama, & Takahashi, 2004). Použijeme-li metaforu kruhu života, tak zde vidíme, jak se i v kontextu vztahové vazby ve stáří uzavírá.

SHRNUTÍ

Jak vyplývá z předchozích odstavců, vazebné chování v různých podobách přetrvává celý život, nevymizí s dětstvím. Každý jedinec si vybírá nové postavy, případně se vrací ke starým, komunikuje s nimi a udržuje vztah a blízkost. Prostředky k dosažení vazebného chování se mění, ale výsledek zůstává téměř stejný (Bowlby, 2010).

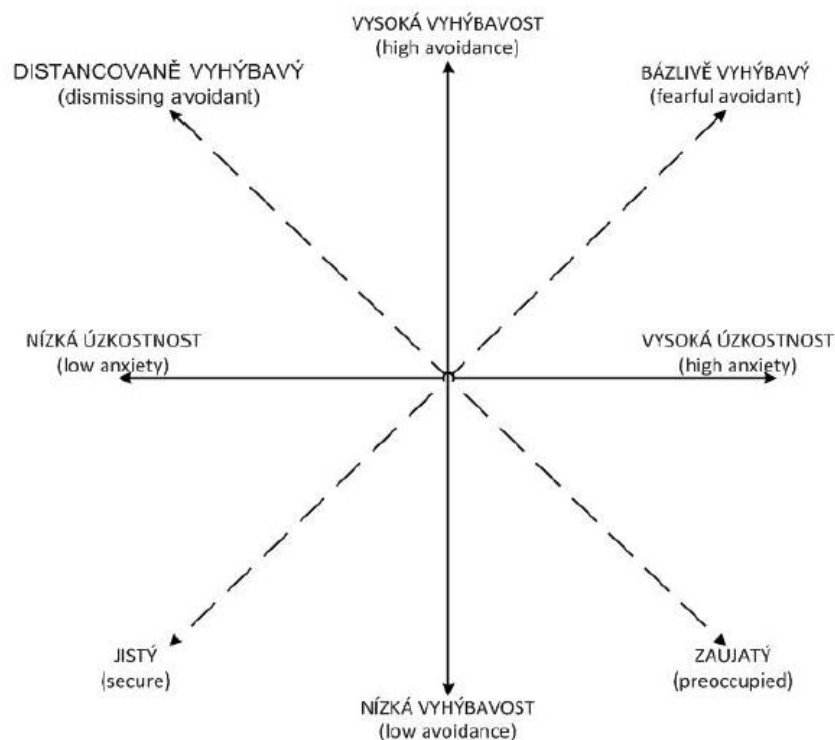
1.4. Typy vztahové vazby

Mary Ainsworthová a její metoda „Neznámá situace“ jsou, jak již bylo zmíněno výše, spojeny s první typologií typů vztahové vazby u dětí. Výsledky klinického pozorování a následné statistické analýzy vedly k pojmenování základních tří kategorií: **B - jistá** (*secure*), **A – nejistá-vyhýbavá** (*avoidant*) a **C – nejistá-úzkostná (ambivalentní)** (*ambivalent*) (Bowlby, 2010; Goldberg, 2000). Čtvrtý typ byl pojmenován později na základě podrobnějšího zkoumání obtížně klasifikovatelného chování některých dětí v testové situaci. Analýzou tohoto chování, které nebylo možné popsat ani jedním z existujících typů (A, B, C), dospěla Mary Mainová a Judith Salomonová (1990 in Goldberg, 2000) k nutnosti dodat čtvrtý typ, a to typ **D – nejistá-dezorganizovaná** (*desorganized*). Pojmenování jednotlivých typů u dospělých jedinců se liší, např. Šolcová (2009) používá pouze rozlišení dvou základních typů vazby – jistá a nejistá (úzkostná), Obegi a Berant (2009) hovoří o typu vztahové vazby jisté (*secure*), zaujaté (*preoccupied*), distancované (*dismissing*) a bázlivé (*fearful*) nebo Brisch (2011) popisuje taktéž čtyři typy vazby – (1) jistá, (2) nejistá a vyhýbavá, (3) nejistá a ambivalentní, (4) dezorganizovaná nejistá. I přes různá pojmenování zůstává charakteristika jednotlivých typů stále stejná.

V návazných výzkumech se vědci shodují, že pro nazírání na koncept vztahové vazby je vhodnější dvoudimenzionální typologie, která znázorní rozdíly v interpersonálních vztazích. Tato typologie využívá původních dimenzí, které postulovala Ainsworthová, a to **dimenze strachu (úzkosti) a vyhýbání** (Brennan, Clark, & Shaver, 1998). O úzkostnosti a vyhýbavosti také můžeme mluvit jako o projevech problematických vnitřních pracovních modelů, které jsou nedílnou součástí vazebného systému (Hazan & Shaver, 1987). Studie

vztahové vazby tedy poukázaly na to, že typ vztahové vazby, na základě výsledků sebeposuzování, lze redukovat na dvě ortogonální dimenze (1) **vztahovou úzkostnost** (obavy z odmítnutí, separace, opuštění) a (2) **vztahovou vyhýbavost** (nepohoda v situacích směřujících k závislosti na druhém a vyhýbání se intimitě). Tyto dvě dimenze (škály) jsou na sobě nezávislé, což umožňuje je zobrazit jako vzájemně kolmé. Brennanová et al. (1998) to promítli do přehledného modelu (obr. 1). Níže vyobrazený vztahový rámec se stal také základem pro sebehodnotící škálu *Experiences in Close Relationships (ECR)*, která bude podrobněji popsána v empirické části.

Obr. 1: Vztahový rámec (Brennan et. al, 1998)

Níže budou popsány charakteristiky jednotlivých typů vazeb v dospělosti, jež vyplývají z výše uvedeného modelu (název v závorce) a na konci je shrneme v rámci přehledové tabulky.

- **Bezpečný (jistý) typ vazby** – charakterizovaný nízkým stupněm vyhýbavosti i úzkostnosti. Vnitřní pracovní model sebe i ostatních je pozitivní. Dospělí jedinci s jistým typem vazby se cítí příjemně sami se sebou (cení si své autonomie), stejně jako v situacích blízkosti a intimity s druhými (Brennan et al., 1998; Howe, 2011). Jsou schopni regulovat své emoce, vyjadřovat své pocity

a současně naslouchat druhým a vnímat jejich emoce. Stejně tak si uvědomují a přijímají nedokonalosti sebe i ostatních. Umí řešit konflikty a upřímnou zpětnou vazbu vnímají jako prostředek rozvoje. Jistý typ vazby se celkově vyznačuje vyšší psychickou stabilitou (Mikulincer & Shaver, 2007). V případě potřeby si jsou tito lidé schopni říci o pomoc ostatním, případně se ani nebrání psychologické péči (Obegi & Berant, 2009). Vztah dvou lidí s jistým typem vazby je potom charakteristický vzájemnými projevy péče, ujišťování a podpory, což vede ke spokojenosti obou jedinců (Howe, 2011).

- **Úzkostný/ambivalentní (zaujatý) typ vazby** – je spojován s vysokým stupněm úzkostnosti, ale nízkým vyhýbavostí. Vnitřní pracovní model sebe je negativní, zatímco ostatní jsou vnímáni pozitivně a jedinec jim touží být nablízku. Výsledkem je přehnaná emoční závislost na druhých lidech. Pokud je někdo odmítne, přikládají vinu sami sobě, čímž ponižují vlastní self a udržují pozitivní obraz o ostatních (Brennan et al., 1998; Howe, 2011). Pro tento typ vazby jsou typické pochybnosti o vlastní hodnotě, úzkost, nejistota a zvýšená potřeba ujišťování, která reflektuje snahu o vyvolání zájmu ostatních. Úzkostní jedinci nemají důvěru v ostatní, považují je za nespolehlivé, ale přesto vyvíjejí spoustu úsilí, aby udrželi vazebné osoby ve své blízkosti za účelem dosažení pocitu bezpečí (Hazan & Shaver, 1994). Tito jedinci jsou pohlceni svými pocity. Emoce v oblasti partnerských vztahů vyjadřují přehnaně. Snadno a rychle se zamilují, ale jejich vztahy se často rozpadají, když začnou být příliš důvěrné. Charakteristická je pro ně i výrazná žárlivost (Mikulincer & Shaver, 2007). Ve srovnání s jedinci s jistým typem vazby může být psychoterapie u dospělých se zaujatým typem vazby obtížnější, a to především z důvodu neschopnosti uvědomování si vlastních emocí (Obegi & Berant, 2009).
- **(Distancovaně) vyhýbavý typ** – vyznačuje se vysokým stupněm vyhýbavosti a nízkým stupněm úzkostnosti. Vnitřní pracovní model sebe je pozitivní a ostatních negativní (Brennan et al., 1998; Howe, 2011). Navzdory tomu, že se necítí hodní lásky, vnímají sami sebe jako nezávislé a silné. Samostatnost, stejně jako vyhýbání se fyzickému i emočnímu kontaktu, je pro ně příjemnější než blízkost s druhým člověkem. Vnímaná samostatnost, nezávislost a síla je

u tohoto typu vazby důsledkem popření vlastní zranitelnosti. Svoje pocity ani myšlenky nemají potřebu sdílet, jsou spíše introvertní, nedůvěřiví a podezřívaví. (Distancovaně) vyhýbaví jedinci pociťují nepohodu v intimním vztahu, potlačují své vztahové potřeby a vyhýbají se závislému postavení. Vyhýbavost je pro ně strategií, jak si udržet pocit bezpečí, což ve spojení se strachem z intimity vede k častému rozpadu jejich vztahů (Hazan & Shaver, 1987). Celkově mají tendenci partnerské vztahy a jejich význam znehodnocovat a tím poukazovat na již zmíněnou vlastní nezávislost a sílu. V důsledku toho se Obegi a Barant (2009) domnívají, že tito dospělí budou případnou psychologickou pomoc odmítat.

- **Dezorganizovaný (bázně vyhýbavý) typ vazby** – typické jsou vysoké skóre v obou dimenzích, tedy úzkostnosti i vyhýbavosti. Vnitřní pracovní model sebe i ostatních je negativní (Brennan et al., 1998; Howe, 2011). Tyto osoby mají nízké sebevědomí, jsou vysoce labilní, introvertní, a stejně jako předchozí typ vykazují vysokou míru osobního distresu a nedůvěry vůči ostatním. Vztahy s druhými jsou plné chaosu, dezorganizované a nepředvídatelné. I přes to, že se v přítomnosti vztahové osoby trápí, často ji nedokážou opustit (Hazan & Shaver, 1987). V důsledku toho, že nejsou schopni zpracovávat svoje emoce ani rozpoznat emoce druhých, pociťují frustraci, která může ve vztahu vyústit až do agrese (Howe, 2011). Psychoterapeutický vztah je taktéž problematický, a to i proto, že se u nich projevují poruchy emoční regulace a sociálních kompetencí. Z longitudinálních výzkumů také vyplynulo, že je tento typ vazby prediktorem psychopatologických obtíží (Obegi & Barant, 2009).

Pro přehlednost shrnujeme základní charakteristiky jednotlivých typů vazby ještě v následující tabulce:

Tab. 2: Typy vztahové vazby

Typ vazby	Vnitřní pracovní model	Projevy v dospělosti
Jistý („Já jsem OK - Ty jsi OK“)	<i>self</i> : pozitivní (hodné lásky, kompetentní, odolné, stabilní) <i>ostatní</i> : pozitivní (dostupní, předvídatelní, milující)	Schopnost vybudovat smysluplné a láskyplné vztahy, projevit empatii a důvěru. Jedinci, kteří jsou více psychicky stabilní a v případě potřeby si umí říci o pomoc.

Úzkostný / ambivalentní („ <i>Já nejsem OK – Ty jsi OK</i> “)	<i>self</i> : negativní (závislé, pochybující, zranitelné) <i>ostatní</i> : pozitivní (nespolehliví, nepředvídatelní, a přesto se u nich cítí v bezpečí)	Úzkostný, nejistý, jedinec s tendencí vinit sebe a pochybovat o sobě. Touží po blízkosti (bezpečí), ale zároveň ostatní odstrkuje, pokud jsou vztahy příliš důvěrné.
Vyhýbavý („ <i>Já jsem OK – Ty nejsi OK</i> “)	<i>self</i> : pozitivní (nehodné lásky, i přesto ale nezávislé, silné, samostatné jako důsledek popření vlastní zranitelnosti) <i>ostatní</i> : negativní (odmítající, nedostupní)	Vyhýbání se blízkosti nebo emočnímu poutu jako strategie udržení bezpečí. Jedinec může být vnímán jako odtažitý, strnulý, netolerantní k ostatním.
Dezorganizovaný („ <i>Já nejsem OK – Ty nejsi OK</i> “)	<i>self</i> : negativní (osamělé, vystrašené, ignorované, nedůvěřivé) <i>ostatní</i> : negativní (nepředvídatelní, nebezpeční, nedostupní, nespolehliví)	Zmatený, necitlivý člověk se sklony k výbuchům v důsledku neschopnosti ovládat své emoce. Má problémy s důvěrou, a přitom vyhledává ochranu u druhých.

Z důvodu zvýšení přehlednosti v terminologii a s ohledem na zvolenou metodu pro zjišťování typu vztahové vazby (ECR-CZ, viz dále), budeme navzdory výše uvedené typologii v empirické části této práce používat označení **jistý**, **úzkostný** a **vyhýbavý typ**. Úzkostnost a vyhýbavost jsou charakterizovány chováním nejistého typu, přičemž protipólem každé dimenze bude jistý typ vazby.

1.4.1. Metody zjišťování typu vztahové vazby

Pro identifikaci typu vztahové vazby v dospělosti existuje více metod. Patří mezi ně např. Adult Attachment Interview (AAI) nebo sebesuzovací dotazníky jako Experiences in Close Relationships (ECR).

Adult Attachment Interview (AAI) je polostrukturovaná metoda vyvinutá Mary Mainovou v 80. letech. Jedná se o hodinový semistrukturovaný rozhovor, kdy dospělý

jedinec popisuje vlastní vazebné vztahy v dětství. Pozornost se upírá především na zkušenosti ve třech oblastech: (1) ztráta, odloučení a odmítnutí, (2) emoční rozhořčení, zranění a nemoc, a (3) láska a přijetí ve vztahu ke každé pečující osobě. Dospělý mluví o raném dětství, vzpomínkách spojených se vztahovou vazbou, a to vše hodnotí z jeho současné perspektivy dospělého (George, Kaplan, & Main, 1985; Main, Kaplan, & Cassidy, 1985). Vyhodnocení rozhovoru je založeno na specifické lingvistické analýze s hlavním kritériem koherence výpovědí. Jistě připoutaní mluví o zážitcích z dětství s potěšením a srozumitelně. Oproti tomu jsou jedinci se zaujatým typem při výpovědích ovládnuti svými emocemi a distancovaně vyhýbaví odmítají připustit jakýkoliv význam zkušenosti se vztahovou vazbou (Strauss et al., 2007). Výsledkem jsou čtyři kategorie organizace vztahové vazby: *jistě organizovaná, nejistě a vyhýbavě organizovaná, nejistě a ambivalentně organizovaná, nejistě organizovaná s nezpracovaným traumatem nebo ztrátou* (Main et al., 1985).

Sebeuposuzovací dotazníky mají největší výhodu v tom, že jsou relativně snadné a rychlé a díky tomu patří k možná nejpoužívanějším metodám zjišťování typu vztahové vazby. Typicky se jedná o Likertovu škálu, pomocí které se zkoumají výroky a přesvědčení o sobě a partnerech v různých typech mezilidských vztahů. Na rozdíl od AAI, sebeuposuzovací dotazníky již neřeší vztahy v dětství (Howe, 2011; Mikulincer et al., 2002). Základy těmto dotazníkům položili Hazanová a Shaver (1987), kteří navrhli první dotazník pro vztahovou vazbu v partnerských vztazích. Na základě jejich zjištění byly později vyvinuty dotazníky další, a to v roce 1990 Adult Attachment Questionnaire a Adult Attachment Scale a dále v roce 1994 Attachment Style Questionnaire. Při analýze sebeuposuzovacích dotazníků byly identifikovány dvě hlavní dimenze: (1) *vztahová úzkostnost* poskytují náhled na sebe sama a (2) *vztahová vyhýbavost* zaměřující se na vnímání druhých (viz. obr. 1 kapitola 1.4.) (Brennan et al., 1998). Do této kategorie dotazníků patří i nejnověji vyvinutá a jedna z nejpoužívanějších metod – Experiences in Close Relationships (ECR).

Experiences in Close Relationships (ECR) je sebehodnotící škála s celkovým počtem 36 položek – 18 pro škálu vztahové úzkostnosti a 18 pro vztahovou vyhýbavost. Škálu vyvinuli autoři Brennanová, Clarková a Shaver (1998) a do českého prostředí převedli Lečbych a Pospíšilíková (2012). Tuto metodu budeme ve zkrácené verzi ECR-CZ dle Seitla, Charváta a Lečbycha (2016) i s jejími normami využívat i v této studii, proto bude podrobněji popsána v empirické části.

2. Dosažení dospělosti, partnerství a rodičovství

Jednoznačná definice dospělosti v psychologii není, stejně jako mezi odborníky chybí shoda v tom, kdy dospělost začíná. Dle zákona České republiky je člověk dospělý dovršením 18. roku života. V terminologii nového občanského zákoníku se dle § 30 „*plně svéprávným člověk stává zletilostí. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku*“ (§ 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Zletilý jedinec potom může např. uzavřít závaznou smlouvu, jít do zaměstnání, vstoupit do manželství, volit ve volbách, pít alkohol, řídit auto, vstoupit na stránky s erotickým obsahem. Je ale takový člověk opravdu s úderem 18. narozenin vyzrálý a dospělý?

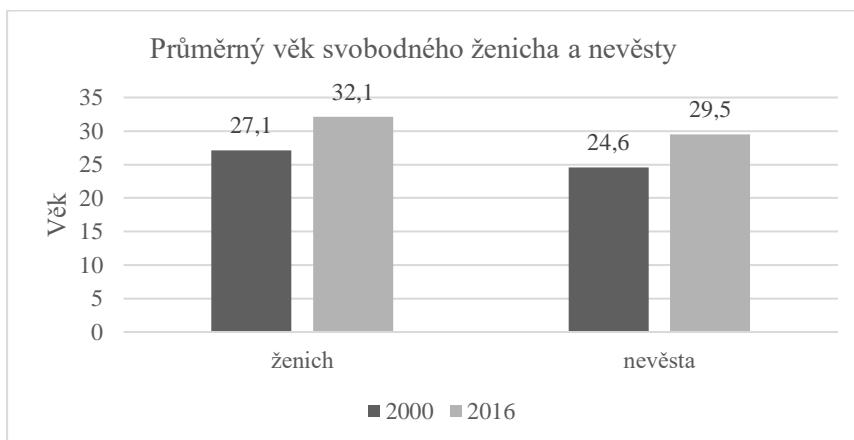
Z pohledu vývojové psychologie je jedním z kritérií dospělosti dosažení osobní **zralosti**. Thorová (2015) a Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí následující charakteristiky zralosti:

- samostatnost fungování, nezávislost (na rodičích), ekonomická soběstačnost;
- efektivní pracovní a společenské uplatnění;
- získávání odpovědnosti v profesi;
- zralé fungování v mezilidských vztazích (formálních, partnerských);
- schopnost adaptace na nové životní situace;
- odolnost vůči zátěži, kontrola emocí;
- upřesnění osobních cílů;
- schopnost reálného plánování budoucnosti;
- zakládání vlastní rodiny.

Vedle výše uvedeného je možné jmenovat ještě překonání rozporu dětství a dospívání, kdy dospělý člověk si má s rodiči udržet kladný vztah, a přesto na nich být nezávislý, vytvořit si nové pouto k partnerovi a zároveň zachovávat přátelské vztahy, případně navazovat nové (Říčan, 2004). Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (2006, 107) je zřejmé, že „*různí lidé dosahují různé míry zralosti v různém čase a různým tempem*“. Moderní společnost se navíc vyvíjí a nabízí dospívajícím další možnosti uplatnění. V dnešní době je mladým lidem umožněno cestovat, studovat v zahraničí a sbírat zkušenosti, které jsou na pracovním trhu ceněny (Thorová, 2015). Lidé dosahují osobní zralosti ve vyšším věku, manželství se uzavírají později, věk prvorodiček je vyšší. Dle Demografické příručky 2016 (2017a) Českého statistického úřadu (ČSÚ) shrnující údaje v období 1950–2016, byl

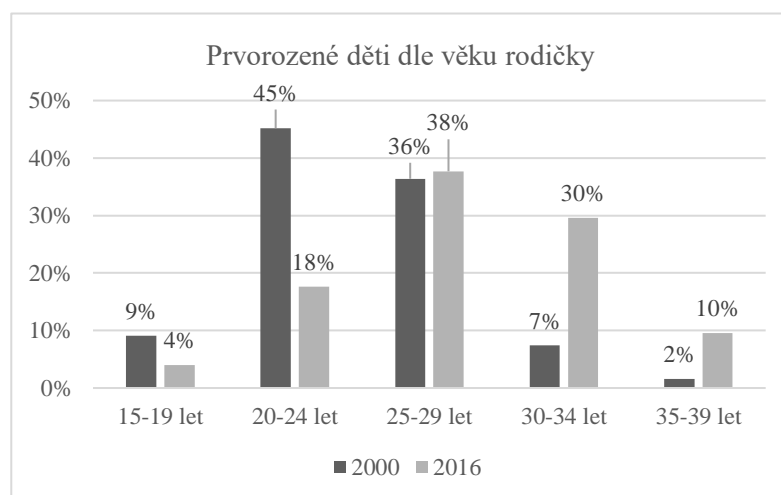
průměrný věk svobodného ženicha v roce 2016 32,1 let (o 5 let více než v roce 2000). Průměrný věk svobodné nevěsty v roce 2016 byl 29,5 let (4,9 let více než v roce 2000).

Graf č.1: Průměrný věk svobodného ženicha a nevěsty (ČSÚ, 2017a)

Dále lze pozorovat také odkládání založení rodiny. Pro větší přehlednost další údaje shrnujeme v následujícím grafu (graf č. 2), který poukazuje především na zvýšení počtu prvorodiček ve věku 30–34 let a snížení ve věkové kategorii 20–24 let. (Český statistický úřad, 2017a).

Graf č. 2: Prvorozené děti dle věku rodičky (ČSÚ, 2017a)

Je tedy patrné, že mezi mladými lidmi můžeme v dosahování osobní zralosti, jak je typicky definována v učebnicích vývojové psychologie, pozorovat individuální rozdíly. Nicméně i přesto, že u výše uvedeného se jedná spíše o obecný souhrnný popis, existuje jistý trend vývoje, který je v dospělosti charakteristický pro většinu lidí. Typicky tak bývá

dospělost rozdělována na „mladou“/„časnou“, střední a pozdní, přičemž pro každou fázi jsou charakteristické jiné vývojové úkoly (Langmeier & Krejčířová, 2006). Kromě charakteristik dospělosti a stabilních etap, do kterých je dospělost rozdělována, americký psycholog Daniel Levinson (1978) ještě přidává **období přechodná (tranzitorní)**. Dobu trvání uvádí 4–5 let, kdy průběh může být od mírného a pozvolného až k bouřlivému. Jedná se se především o proměny v pracovním a rodinném životě (Levinson, Darrow, Klein, & Levinson, 1978). Další autoři (např. Erikson nebo Vaillant) mluví v podobném kontextu o modelu **zákonitých „normativních“ krizí**, kdy je individuální vývoj při dosahování vývojových úkolů, vystaven různým překážkám (Langmeier & Krejčířová, 2006). V souvislosti s obdobím mladé dospělosti jsou někdy popisovány dvě psychosociální krize, a to **čtvrtživotní krize 20letých** (*quarter-life crisis*) (Robinson, 2016) a okolo 30 let věku **krize Kristových let** (Thorová, 2015).

V následujících podkapitolách se budeme věnovat vynořující se dospělosti a mladé dospělosti – prvním vývojovým etapám období dospělosti mezi 18. – 35. rokem tak, jak je popisují vybraní autoři. Tyto vývojové etapy byly pro tuto diplomovou práci vybrány záměrně i s přihlédnutím k výše uvedeným statistickým údajům, které napovídají, že rodičovství, konkrétně příprava a pocit připravenosti, se může týkat všech jedinců, kteří věkově spadají do následujících kategorií.

2.1. Vynořující se dospělost

Období mezi 18–25 lety jako období vynořující se dospělosti popsal americký psycholog Jeffrey J. Arnett poprvé ve svém článku *Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties* (2000). Vyznačuje se pěti hlavními znaky (Arnett, 2000, 2004):

1. Jedná se o **věk hledání identity** (*identity exploration*), zkoušení různých příležitostí, především v lásce a v práci.
2. Jedná se o **věk nestability** (*instability*), kdy dochází ke změnám v bydlení, změnám školy, zkoušení různých zaměstnání, navazování nových vztahů.
3. Je to období života největší **orientace na vlastní osobu** (*self-focused*), kdy se jedinci snaží získat co nejvíce zkušeností, aby zjistili, kam směřují, co chtějí dělat, s kým chtějí žít, než nastoupí do zaměstnání a založí rodinu.

4. Jedná se o **věk**, kdy se jedinec cítí „někde mezi“ (*feeling in-between*), mezi adolescencí a dospělostí. Stále výrazně připoutaný k původní rodině a současně začíná vnímat odpovědnost za svůj vlastní život.
5. Jedná se o **věk možností** (*age of possibilities*), kdy naděje vzkvétají, lidé mají spoustu plánů a jedinečné možnosti změnit své životy.

Pro hodnocení těchto pěti znaků vyvinul Alan Reifman škálu, která byla empiricky ověřena - *The IDEA: Inventory of the Dimensions of Emerging Adulthood* (Reifman, Arnett, & Colwell, 2003). O překlad a adaptaci do českého prostředí se zasloužili Macek, Bejček, a Vaníčková (2007).

Arnett (2000, 2004) také vysvětluje, proč se rozhodl pro „vynořující se dospělost“ jako označení nové vývojové etapy. Nejedná se totiž o *pozdní adolescenci* (*late adolescence*), protože by to znamenalo, že tito jedinci stále nedošli na práh dospělosti. Adolescenti mezi 10. – 18. rokem se vyznačují tím, že stále bydlí doma u rodičů, zažívají fyzické změny související s pubertou, mají status dítěte. Oproti tomu vynořující se dospělí bydlí nejen u rodičů, ale často v souvislosti se studiem ve sdílených bytech, na kolejích či s partnerem, jejich tělo už je fyzicky vyspělé a legálně mají práva dospělého člověka. Dále vyloučil i termín *mladá dospělost* (*young adulthood*), kdy jedním z důvodů je, že poukazuje na dosažení dospělosti, nicméně řada osob v tomto věku se za dospělé nepovažuje. Dále argumentuje tím, že termín *mladá dospělost* je již mnoha autory používán, a to ve velké rozmanitosti (často od 18 až do 40 let; viz dále kapitola 2.2.). Navíc Arnett vnímá jako nepřesné, označovat celé 22leté období jako mladou dospělost, když 18letý člověk je v úplně jiné fázi než 30letý či 40letý (a to např. v oblasti vzdělávání nebo hledání zaměstnání). Třetím nepřijatelným pojmenováním je pro autora *přechod do dospělosti* (*transition to adulthood*). Je pravdou, že většina mladých lidí prochází v průběhu této periody přechodem do dospělosti ve smyslu vnímání svého statusu a posunu směrem ke stabilním rolím ve vztazích a v práci. S takovým názvem by ale byla u těchto jedinců věnovaná větší pozornost tomu, kým se stávají na úkor toho, kým právě jsou. Před 30–40 lety by označení „přechod“ splňovalo daná kritéria, ale tím, že „přechod“ implikuje svým významem spíše krátký úsek, v dnešním světě možností (např. vzdělání, cestování), posunu věku sňatku nebo zakládání rodiny, již nedává smysl. Posledním vyloučeným termínem je *mládí* (*youth*). Tím se v oblasti sociologie označuje „napětí mezi jedincem a společností“ nebo „odmítání socializace“, což reflektuje spíše historické momenty než charakteristiky této periody. Potíž

vyvstává i z užívání tohoto termínu v anglickém jazyce primárně ve spojení s dětstvím či adolescencí (Arnett, 2000, 2004).

Jak vyplývá z výše uvedeného a z výzkumů, J.J. Arnett se rozhodl pro označení **vynořující se dospělost** (*emerging adulthood*), které dle jeho názoru nejlépe vystihuje charakteristiky tohoto období a poukazuje i na to, že se jedná o novou a samostatnou kategorii (Arnett, 2000, 2004).

2.2. Mladá dospělost

Mladá dospělost označuje dynamické období, které předpokládá proměnu osobnosti od nezralé ke zralé. Mezi autory však nepanuje přesná shoda ve věkovém rozmezí ani v pojmenování. O *mladé dospělosti* mluví např. Erikson (1968) mezi 20. – 40. rokem, Říčan (2004) mezi 20. – 30. rokem, Švancara (1981) určuje rozmezí 20–32 let a Thorová (2015) 20–35 let. Jiní autoři používají termín *raná dospělost*, např. Levinson, (1996, 1978) jím označuje 22. – 40. rok a přidává přechodnou fázi rané dospělosti (17–22 let), nebo Hurlocková (1980) období věku 21–40 let. Popřípadě v literatuře najdeme označení *časná dospělost*, kterou Langmeier a Krejčířová (2006) vymezují mezi 20. – 25./30. rokem života. S ohledem na výše popsany koncept vynořující se dospělosti a překryvy v definicích jednotlivých autorů budeme dále v této práci používat označení „**mladá dospělost**“ pro období **18–35 let**.

Mladá dospělost je obdobím charakteristickým vrcholem fyzických i sexuálních sil, jedinec má nejvíce energie, těší se rozmachu tvořivosti a stabilizuje si své životní postoje. Ve srovnání s adolescencí je sice impulzivita a emoční prožívání nižší, ale schopnost sebekontroly a citové stabilizace je stále ve vývoji (Thorová, 2015). Zatímco v počátku mladé dospělosti je stále častý statut studenta, případně střídání zaměstnání i celkové hledání směru seberealizace a experimentování, v druhé polovině této periody již mladí směřují k naplňování seberealizace a jednomu z prvních větších závazků – zaměstnání (Thorová, 2015). S tím souvisí i jeden z bodů, který dospělost charakterizuje dle Říčana (2004), totiž že by jedinec měl začít pracovat a tím si zajistit existenční soběstačnost.

2.2.1. Mladá dospělost a partnerské vztahy

Součástí mladé dospělosti je také budování stabilního partnerského vztahu. V terminologii E. Eriksona je mladá dospělost fází *intimity vs. izolace*, kdy poukazuje na to, že by jedinec měl být schopen, přes jisté oběti a kompromisy, přijmout závazek vztahu (Erikson, 1968). Zkraje mladé dospělosti je spíše přítomné navazování většího

množství různých vztahů s cílem získat potřebné znalosti a zkušenosti (Vágnerová, 2007). Můžeme zde pozorovat překryv s obdobím vynořující se dospělosti (18–25 let), které je, mimo jiné, charakteristické právě hledáním identity, kdy člověk zkouší a zjišťuje, co hledá v lásce (Arnett, 2004). V obdobném smyslu se vyjadřují také autorky Connollyová a Goldbergová (1999), podle kterých je 17. – 20. rok z hlediska partnerských vztahů fází náklonosti, kdy po přechodu z období adolescence dochází k přesunu vztahů ze skupiny vrstevníků do dyadického prostoru. Vliv vrstevnické skupiny postupně ochabuje a vztah dvou lidí je vnímán jako osobnější. Kolem 21 let věku následuje dle autorek fáze romantického vztahu (*romantic relationship*) se závazkem, kdy dochází k řešení otázky, zda partner splňuje subjektivní požadavky na to, být partnerem celoživotním (Connolly & Goldberg, 1999). S druhou polovinou mladé dospělosti tak dochází k jisté redukci sociálních kontaktů, jejich četnosti, samozřejmě s nárůstem jejich kvality. Krátkodobé partnerské vztahy se postupně stávají dlouhodobými a můžeme pozorovat i charakteristiky partnerství – *intimita, citové připoutání, milostný vztah a párová identita* (Thorová, 2015; Vágnerová, 2007). V dnešní době ovšem přibývá i tzv. singles (lidé, kteří žijí bez partnera), k nimž společnost ve srovnání s minulostí přistupuje tolerantněji (Thorová, 2015). Autoři Shulman a Connollyová (2013) přitom poukazují na možný paradox, kdy současná vyšší tolerance společnosti vůči různým formám vztahu i nesezdanému soužití může vést ke zvýšení osobní zodpovědnosti při volbě životního partnera/ky.

Na formování partnerských vztahů se dle Furmana (1999) významně podílejí také dosavadní zkušenosti s kamarádkými a vrstevnickými vztahy v období adolescence. Partner/ka se postupně stává důležitou osobou, jež nachází uplatnění ve čtyřech behaviorálních systémech – afiliaci, sexuálně reprodukční funkci, vztahové vazbě a péči. Vývojově se dřív objevuje afiliace a sexuálně reprodukční funkce, což výzkumně podporuje např. Lacinová a Michalčáková (2006). Systém vztahové vazby a péče se potom dostává do popředí a nabývá důležitosti v pozdní adolescenci a mladé dospělosti (Furman, 1999). Součástí projektu *Cesty do dospělosti: longitudinální výzkum vývojových trajektorií a prediktorů autonomie a identity* (Lacinová, Unemura, Bouša, Širůček, & Neužilová Michalčáková, 2016) byl i výzkum týkající se partnerských vztahů v mladé dospělosti. Jejich respondenti ve věku 19–29 let považují ve vztahu za důležitou citovou vazbu (71%), afiliaci (37%), vztahovou údržbu (37%), závazek (19%), posílení osobního růstu a rozvoje vlastní identity (19%). Ve srovnání s předchozí longitudinální studií adolescentů ve věku 13,15 a 17 let (Lacinová, Michalčáková, Ševčíková, & Konečný, 2011) zaznamenávají nárůst

odpovědí v kategorii citová vazba a závazek. Na základě toho lze usuzovat, že „nejvýraznějším prvkem je od pozdní adolescence stále rostoucí důležitost partnera jako osoby, která je považována a využívána jako hlavní zdroj opory a jistoty“ (Lacinová et. al., 2016, 68). Typ vztahové vazby je v kontextu partnerských vztahů ukazatelem kvality partnerství, jeho délky a vnímané spokojenosti. Navíc fakt, že partner vstupuje do popředí jako hlavní vazebná osoba, neznamena výměnu v hierarchii vztahové vazby. Naopak se jedná spíše o paralelní vztahy, kdy rodiče jsou v pomyslné hierarchii prvkem stabilním (kde je předchozí zkušenost s jejich dostupností) a partneři/ky či přátelé prvkem komplementárním (Unemura, Lacinová, Macek, & Kunnen, 2016).

Partnerské vztahy v mladém dospělí ale nejsou jedinou oblastí života, kterou se mladí dospělí zabývají. Druhá polovina období mladém dospělí je také charakterizována řešením většího množství životních otázek, kam kromě partnerství patří otázky studia, budoucí práce, kde na pozadí je nezanedbatelná sociální, ekonomická i politická nejistota (Thorová, 2015). To může ovlivnit další vývojový úkol v rámci této etapy, a to založení rodiny.

2.2.2. Rodičovství v mladém dospělí

Jak se shoduje několik autorů, např. Hurlocková (1980) či Vágnerová (2007), založení rodiny patří vedle rozvíjení intimity v rámci partnerských vztahů k vývojovým úkolům mladém dospělí. Dle Vágnerové (2007) je to období intimity a počátku generativity², kdy jedním ze zásadních životních mezníků je právě zplození dětí. Rodičovství je vnímáno také jako uspokojení základní životní potřeby, která v tomto období vystupuje do popředí a charakterizuje ji výše zmíněná potřeba generativity – potřeba mít někoho, o koho můžeme pečovat, kdo nás potřebuje, přesunout těžiště zájmu na jinou osobu. Dítě přináší spektrum prožitků (pozitivních i negativních) a významně přispívá osobnostnímu vývoji rodičů (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Stát se rodičem, to je událost popisovaná jako zdroj velké radosti, ale i velké změny. Období mladém dospělí s sebou nese (především pro mladé ženy) také tíhu dilematu o rozhodování mezi kariérou na plný úvazek a rodičovstvím. Jedná se svým způsobem o stresující událost, u které mladí dospělí kladou větší důraz na plánování a přemýšlejí o následných dopadech tohoto rozhodnutí do budoucna. Uvědomují si často také, že se jedná o ztrátu svobody a úbytek intimity ve vztahu (O’Laughlin & Anderson, 2001). Také

² Jedná se o terminologii E. H. Eriksona (1968)

můžeme mluvit o přijímání odpovědnosti za své činy jako o znaku osobní zralosti a o přípravě na přijetí odpovědnosti za druhého, budoucího potomka. I vzhledem k výše uvedeným statistikám v kapitole 2 se tento mezník, zplození dítěte, někdy oddaluje až do dospělosti střední. Mladí dospělí ale děti a priori neodmítají. Poukazují na to např. výsledky výzkumu Petry Divíškové (2017), kde respondenti ve věku 18–25 let (N=1428) v 83 % po dětech touží, necelá 2 % je již mají a pouhých téměř 10 % neví, jestli je chce. Lze se ovšem ptát, které faktory přispívají k tomu, zda se člověk v tomto věku cítí či necítí být připraven převzít roli rodiče. Mezi ty nejčastěji jmenované patří pohlaví, věk, vzdělání, partnerský vztah (délka, spokojenost, soužití) a subjektivní vývojový status. Tyto faktory popíšeme v následující kapitole.

3. Subjektivní vývojový status, vztahová vazba a další mediátory připravenosti k rodičovství

Období mladé dospělosti, jak jej pojmáme v této práci (18–35 let), je rozprostřeno do 17 let. Je tak přirozené, že 18letí, kteří stojí na prahu mladé dospělosti, k rodičovství přistupují odlišně ve srovnání s jedinci kolem 30. roku věku. Ve svém sociologickém průzkumu to již v roce 2000 reflektovala Ludmila Fialová, kdy z jejího šetření (N=1294; muži=632, ženy=662; věk 18–29 let) vyplynulo, že mladí respondenti příchod dětí na svět odkládali (31% spíše ne, 28% určitě ne), kdežto nejstarší respondenti se již cítili připravenější (25% určitě ano, 44% spíše ano). Dalšími faktory pozitivně korelujícími s připraveností k rodičovství byly po věku dokončené vzdělání, ekonomické a materiální zajištění (výdělečná činnost s dostatečným příjmem, samostatné bydlení) a existence stabilního partnerského vztahu (Fialová, Hamplová, Kučera, & Vymětalová, 2000).

Partnerský vztah ve výzkumech zabývajících se tématem rodičovství zaujímá důležitou roli. Důležitý je nejen fakt, zda jedinec je nebo není v partnerském vztahu (Fialová et al., 2000; Jaccard, Dodge, & Dittus, 2003), ale i informace o tom, jak jsou spolu partneři dlouho (Fialová et al., 2000; Sipsma, Ickovics, Lewis, Ethier, & Kershaw, 2011), a jak jsou ve vztahu spokojení (Kamp Dush, Rhoades, Sandberg-Thoma, & Schoppe-Sullivan, 2014). Očekáváme, že i v našem výzkumu se projeví rozdíl mezi zadanými a nezadanými respondenty a současně se u zadaných domníváme, že na připravenost k rodičovství má vliv spokojenost ve vztahu i jeho délka. Další proměnnou, u které čekáme vliv na připravenost k rodičovství u respondentů ve vztahu, je soužití s partnerem, kdy můžeme současně poukázat i na úzkou souvislost s ekonomickým statutem a zajištěním (Fialová et al., 2000).

Spiteriová se svým výzkumným týmem (2014) zpracovala konceptuální analýzu zaměřenou na přípravu na rodičovství. I přes to, že se jedná o téma spadající také do oblasti sociologie a porodnictví, popsala některé faktory, mezi nimiž má zastoupení i pohlaví. Pohlaví (*gender*) je dle definice Světové zdravotnické organizace (WHO) soubor společností vytvořených rolí, chování, aktivit a vlastností, které daná společná považuje za vhodné pro muže a ženy (World Health Organization (WHO), 2014). Role matky nebo otce je společností stále vnímaná odlišně – matka jako rodič-pečovatel a otec jako rodič-pomocník. Ženy tak roli matky vnímají jako více danou a cítí se připraveny dříve než muži (Spiteri, Xuereb, Carrick-Sen, Kaner, & Martin, 2014). Současně ženy ve studiích často uvádějí

dilema a tlak v oblasti rozhodování mezi kariérou a mateřstvím (O’Laughlin & Anderson, 2001).

Především u žen také výzkumy spojují odkládání rodičovství s vyšším vzděláním. Objevuje se u nich obava ze spojení rodinného a pracovního života, což vede spíše k plánování rodičovství ve věku kolem 30 let (Lampic et al., 2006; O’Laughlin & Anderson, 2001). Z výzkumu Lampicové a kol. (2006) dokonce vyplynulo, že ženy s vysokoškolským vzděláním plánují mít děti až kolem 35 let, aniž by si naplno uvědomovaly rizika spojená s početím po 30. roce věku (především snižující se plodnost). V našem výzkumu tak předpokládáme, že vysokoškolské vzdělání nebo statut studenta vysoké školy má vliv na připravenost k rodičovství.

Věk ve spojitosti s rodičovstvím často souvisí s pracovním statutem (zda jedinec studuje nebo pracuje) (Macek et al., 2007) a s ekonomickým a materiálním zajištěním (vlastní příjem a samostatné bydlení) (Fialová et al., 2000). Lze tedy očekávat, že věk má vliv na připravenost k rodičovství, ale jedná se o faktor podmíněný dalšími proměnnými. Spíše předpokládáme, že s připraveností k rodičovství souvisí tzv. *subjektivní vývojový status*. Tento pojem vychází mj. z myšlenky J. J. Arnetta (2000), že jedinec v období vynořující se dospělosti má často pocit, že se nachází „někde mezi“ (*feeling „in between“*). Současně je tento pocit „mezidobí“ jedním z faktorů dotazníku IDEA (Inventory of the Dimensions of Emerging Adulthood) autora Alana Reiffmana. Tento faktor je potom při interpretaci považován za ukazatel vynořující se dospělosti (Reifman et al., 2003; Reifman, Arnett, & Colwell, 2007).

V českém prostředí s termínem subjektivní vývojový status pracovali autoři výzkumu o vynořujících se dospělých v České republice Macek, Bejček a Vaníčková. Ti se zasloužili o překlad dotazníku IDEA a současně o úpravu a adaptaci položek pro české prostředí, se kterými potom ve svém výzkumu pracovali. V jejich pojetí je subjektivní vývojový status úzce spjatý s již zmíněným „pocitem mezi“. Účastníci v jejich výzkumu (N=436), ve věku 18–27 let, odpovídali mimo jiné právě na otázku, kde měli na škále označit, jak dospělí se aktuálně cítí (nedospělý – ani nedospělý, ani ne dospělý – dospělý). Na základě této odpovědi je potom možné určit, zda se jedinec subjektivně cítí dospělý (mladá dospělost), „někde mezi“ (vynořující se dospělost) nebo nedospělý (adolescence). Z jejich výsledků vyplynulo, že dvě třetiny (64 %) se identifikují jako vynořující se dospělí, méně než třetina (30 %) jako mladí dospělí a zbývajících 7 % se subjektivně vnímá jako

nedospělí (Macek et al., 2007). Těmito výsledky podporují tvrzení J.J. Arnetta (2004), který říká, že většina mladých lidí se cítí být „někde mezi“.

Dalším ze zjištění Macka, Bejčka a Vaníčkové (2007) je souvislost mezi rolí rodiče a subjektivním vývojovým statutem. I přesto, že respondentů, kteří měli děti, bylo v jejich vzorku málo, téměř všichni se cítili jako dospělí. Závazek a povinnosti plynoucí z rodičovství přispívají k vnímání sebe sama jako dospělého. V kapitole 2.2. bylo zmíněno, že jedním z vývojových úkolů náležících do období mladé dospělosti je i založení rodiny (Hurlock, 1980; Vágnerová, 2007). Jak vyplývá z výše uvedeného i z dalších výzkumů, role rodiče přispívá ke vstupu do statutu (mladé) dospělosti, ale přechod do mladé dospělosti automaticky neznamena touhu po dítěti (Macek et al., 2007; Mareš & Možný, 2005). Současně jsou tato zjištění v souladu s popisem vynořující se dospělosti jako období oddalování přijetí zodpovědnosti a závazků (Arnett, 2000).

V souvislosti s výše popsaným v našem výzkumu očekáváme, že subjektivní vývojový status bude ovlivněn pracovním statutem (zda jedinec studuje nebo pracuje), věkem (v našem výběrovém souboru jsou respondenti až do věku 35 let) a rodičovstvím (zda respondent má nebo nemá děti). Dále lze předpokládat, že pocit „někde mezi“ bude souviset se samotnou připraveností k rodičovství, tedy že jedinci, kteří se identifikují do statutu nedospělého nebo vynořujícího se dospělého, si sebe v roli rodiče představí v delším časovém horizontu než ti, kteří se cítí dospělí.

V souladu s výše uvedeným teoretickým základem vystavěným na rešerši odborné literatury a výzkumech je jedním z možných mediátorů připravenosti k rodičovství také vztahová vazba, a to především prostřednictvím partnerského vztahu. Při přechodu z adolescence do mladé dospělosti je kladen důraz na důležitost nalezení nové vazebné osoby (*attachment figure*), kdy je tato potřeba často akcentována odchodem mladého dospělého z domova. Vytvoření celého systému vztahové vazby a péče je dlouhodobý a postupný proces, kdy o plné funkčnosti můžeme mluvit v rámci déletrvajících partnerských vztahů (Furman & Wehner, 1997).

W. Steven Rholes se svým týmem v roce 1997 realizoval výzkum týkající se vztahové vazby v souvislosti s touhou mít děti a očekáváním o tom, jací budou participantní rodiče. Účastníky ve výzkumu byly vysokoškolští studenti (N=379; 155 mužů, 224 žen), kteří v té době nebyli sezdaní ani neměli děti. Vyhybaví respondenti vykazovali soulad mezi malou touhou mít děti a negativním vnímáním sebe jako rodiče. Úzkostní respondenti vnímají rodičovství také negativně, ale navzdory tomu stále tíhnou k tomu děti mít. Celkově

odpovědi respondentů s nejistým (vyhýbavým a úzkostným) typem vazby obsahovali očekávání více negativních modelů rodičovství (např. uplatňování drsnějších výchovných postupů) i anticipaci negativních vztahů rodič-dítě (např. malá vřelost a obecně větší nejistota schopnosti přilnout k dítěti). To, dle názoru autorů, indikuje, že vnitřní pracovní modely rodičovství a vztahu rodič-dítě jsou formovány dlouho před vstupem do manželství a/nebo před narozením dítěte. Současně také předpokládají, že tyto modely souvisí s typy vztahové vazby ve vztazích dospělých (Rholes, Simpson, Blakely, Lanigan, & Allen, 1997). V našem výzkumu budeme taktéž vycházet z předpokladu, že vztahová vazba v blízkých vztazích ovlivňuje představy o rodičovství mladých dospělých.

EMPIRICKÁ ČÁST

4. Výzkumný problém, cíle a hypotézy

Jak už jsme se pokusili nastínit v teoretické části práce, teorie vztahové vazby je pojem, který provází člověka napříč jeho celým životem (viz. kapitola 1.3.). Na poli psychologického výzkumu je teorie vztahové vazby zkoumána v souvislosti s mnoha fenomény již několik desítek let, což shrnuje např. Cassidyová a Shaver (Cassidy & Shaver, 2002) ve své knize o vztahové vazbě (*Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*). Důvodem pro náš výzkum připravenosti k rodičovství v mladé dospělosti je také rostoucí tendence odkládat narození prvního dítěte do vyššího věku, jak už bylo zmíněno v teoretické části (Český statistický úřad, 2017a). Ve výzkumech i teoretických publikacích byly popsány a ověřovány faktory, jež mají větší či menší souvislost s připraveností k rodičovství (viz. kapitola 2.3.). Smyslem předkládané práce je ověření souvislosti připravenosti k rodičovství s konceptem vztahové vazby, jak byla uchopena autory dotazníku ECR (Brennan et al., 1998).

4.1. Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zda existuje souvislost mezi typem vztahové vazby (jistý-nejistý) a připraveností k rodičovství u mladých dospělých (18–35 let) v České republice.

Sekundárním cílem je ověření souvislosti dalších faktorů s připraveností k rodičovství – pohlaví, věku, aspektů partnerského vztahu (délky, spokojenosti, typu soužití) a subjektivního vývojového statutu – které byly vybrány na základě rešerše pro teoretickou část práce.

4.2. Formulace hypotéz

V souladu s výše uvedenými cíli byly stanoveny následující hypotézy:

H1: Jistý typ vztahové vazby je spojen se signifikantně vyšší mírou připravenosti k rodičovství než nejistý typ vztahové vazby.

H2: Existuje rozdíl mezi muži a ženami ve vnímané připravenosti k rodičovství.

H3: Existuje souvislost mezi věkem respondenta a vnímanou připraveností k rodičovství.

H4: Existuje souvislost mezi délkou současného partnerského vztahu a vnímanou připraveností k rodičovství.

H5: Existuje souvislost mezi spokojeností v partnerském vztahu a vnímanou připraveností k rodičovství.

H6: Existuje rozdíl mezi lidmi v různém typu partnerského soužití ve vnímané připravenosti k rodičovství.

H7: Existuje souvislost mezi subjektivním vývojovým statusem a vnímanou připraveností k rodičovství.

5. Popis metodologického rámce a metod

Pro naplnění cíle výzkumu a ověření stanovených hypotéz byl zvolen primárně **kvantitativní design**. Konkrétně se jednalo o **kvantitativní dotazníkové šetření** realizované online. Dotazník pro respondenty se skládal celkem ze tří částí.

V první části respondent vyplňoval základní údaje o sobě (věk, pohlaví, vzdělání, rodinný stav, délku vztahu a další informace o partnerském vztahu atd.) (znění položek k nahlédnutí v příloze č. 3). Druhá část byla zaměřená na typ vztahové vazby zjišťované dotazníkem ECR-CZ (popis metody níže v kapitole 6.2.). V části poslední jsme se dotazovali na Závazek a exploraci rodičovství, kde bylo kvantitativní dotazníkové šetření inspirované škálou GIDS (popis metody níže v kapitole 6.3.) v úvodu doplněno o jednu kvalitativní otázku („*Nyní na chvíli zpomalte, zamyslete se a představte si sebe v roli rodiče. Zkuste svou představu krátce popsat, co zahrnuje, jak se cítíte. Pokud zatím žádné představy nemáte, je to v pořádku, napište nám i to.*“), na kterou dotazník navazoval.

Pro sběr dat byla zvolená online platforma společnosti Click4Survey, která umožnila obsahové i grafické úpravy dle našich potřeb.

Samotnému ostrému dotazníkovému šetření předcházelo pilotní testování.

5.1. Pilotní testování

Pro ověření srozumitelnosti položek a konzistentnosti celého výzkumného šetření jsme využili pilotní testování. Zvýšená pozornost byla věnovaná především první a třetí části dotazníku, které nebyly tvořeny standardizovanou metodou. První část se skládala z údajů pro deskriptivní statistiky, informací o partnerském vztahu a o dětech, škály zjišťující subjektivní vývojový status a z tvrzení týkajících se připravenosti k rodičovství. Do části třetí byly otázky volně přejaty či inspirovány škálou GIDS, konkrétně ty týkající se závazku a explorační, které jsme aplikovaly na oblast rodičovství.

Pilotní studie byla realizovaná online prostřednictvím Google dotazníku. Záměrně jsme zvolili sběr dat online i pro otestování, zda je dotazník funkční také po technické stránce. Testování se zúčastnilo 10 respondentů, kteří měli možnost vepsat poznámky a zpětnou vazbu ke všem třem částem dotazníku nebo/i souhrnně na závěr celého šetření.

Na základě sesbíraných podnětů a připomínek došlo především ke stylistickým úpravám u tvrzení týkajících se připravenosti k rodičovství. Dále jsme přidali kvalitativní otázku na úvod třetí části, jejímž účelem bylo smysluplně převést respondenta do oblasti představy o vlastním rodičovství, na kterou se dotazujeme v otázkách následujících.

V neposlední řadě pilotní testování vedlo ke změně webové platformy pro realizaci výzkumu. Google dotazník nesplňoval požadavky na formátování dotazníku a vykazoval malou flexibilitu v oblasti grafického zobrazení položek dotazníku. Pro respondenta se tak graficky nepřesné zobrazení položek stávalo matoucí a uživatelsky nepříjemné. To potom vedlo k úbytku motivace k vyplnění a nepůsobilo profesionálně. Po rešerši v oblasti nabízených webových platforem a dotazování na zkušenosti ostatních výzkumníků jsme zvolili komerční službu Click4Survey, jež splňovala naše požadavky na grafickou i obsahovou modifikaci dotazníku dle potřeb uživatele.

5.2. ECR-CZ (Zkrácená česká verze škály Experiences in Close Relationships)

Druhá část dotazníku byla tvořena položkami škály ECR-CZ. Původními autory škály Experiences in Close Relationships (ECR) jsou Brennanová, Clarková a Shaver (1998). Výběrový soubor pro vznikl této škály čítal 1086 respondentů (univerzitní studenti), kteří odpovídali na 323 položek. Při vývoji bylo na počátku stanoveno 60 subškál z nichž po testování vzešly dva dominantní faktory. Ty odpovídají dvěma škálám, které mají odpovídající reliabilitu i validitu: 1) škála vztahové úzkostnosti a 2) škála vztahové vyhýbavosti, které dohromady obsahují 36 položek. Jedná se o položky Likertova typu a jsou hodnoceny na sedmibodové stupnici od 1 – rozhodně nesouhlasím po 7 – rozhodně souhlasím. Některé položky mají reverzní znění (Brennan et al., 1998). Od roku 1998, kdy byla škála publikována ji výzkumníci použili v desítkách studií, jejichž souhrn uvádí např. Mikulincer a Shaver ve své publikaci z roku 2007. Škála se vyskytuje také v různých modifikacích, např. ECR-R (Fraley, Waller, & Brennan, 2000) nebo námi využitá ECR-CZ (Seitl et al., 2016).

O překlad ECR do českého jazyka a pilotní studii na vzorku českých a amerických studentů se zasloužili Lečbých a Pospíšilíková (2012). Vnitřní konzistence vyjádřená koeficientem Cronbachovy alfy je po překladu do češtiny 0,842 pro škálu úzkostnosti a 0,838 pro škálu vyhýbavosti. Tento výsledek byl shledán jako uspokojivý vzhledem ke vnitřní konzistenci originální verze ECR vyjádřené hodnotou koeficientu Cronbachova alfa 0,90 a v obdobných studiích uváděným koeficientem pro obě škály mezi 0,8-0,9 (Lečbých & Pospíšilíková, 2012). V souladu s původním konceptem ECR a jejími autory by nemělo být na jednotlivé typy vztahové vazby pohlíženo jako na kategorie, ale měly by být uváděny hodnoty pro každou škálu. Striktně odlišené typy vztahové vazby nejsou reálné a kategorizace tak může vést ke ztrátě části dat. Ve výzkumu se proto uvádí skóry jednotlivých škál, nicméně v praxi nebo pro individuální či interpretační účely lze uvést i typ vztahové vazby (Brennan et al., 1998; Seitl et al., 2016). České normy vytvořili Seitl, Charvát a Lečbých (2016). Právě zmíněná trojice autorů navrhla při tvorbě norem verzi ECR-CZ.

Zkrácená česká verze Experiences in Close Relationships, nebo-li ECR-CZ vychází z českého verze, kterou v roce 2012 přeložili a testovali Lečbých a Pospíšilíková (viz. výše). Seitl, Charvát a Lečbých (2016) na souboru 1072 respondentů pomocí faktorové analýzy v původních 36 položkách české verze ECR identifikovali 5 položek jako nadbytečných. Po jejich vyřazení vznikla zkrácená 31 položková verze ECR-CZ, která se vyznačuje větší přesností měření. Jak už bylo zmíněno výše, ECR se skládá ze dvou na sobě nezávislých škál a položky jsou hodnoceny na sedmibodové stupnici Likertova typu. ECR-CZ zachovává tento formát a výsledkem každé škály je T-skór (doporučený cut off score střed + 1 SD), který pro interpretační účely slouží ke kategorizaci (viz Tab. 3) (Seitl et al., 2016).

Tab. 3: Interpretace T-skóru

Hodnota T-skóru	Typ vztahové vazby
T-skór < 60	jistý
T-skór na škále úzkostnosti > 60	úzkostný
T-skór na škále vyhýbavosti > 61	vyhýbavý
T-skór na škále úzkostnosti i vyhýbavosti zároveň > 61	dezorganizovaný

Seitl, Chravát a Lečbých (2016) ověřili psychometrické vlastnosti 36 položkové české verze ECR i jimi navržené zkrácené 31 položkové verze ECR-CZ. Pro další výzkumy a případná mezinárodní srovnání doporučují užití delší 36 položkové verze a v ostatních případech verzi ECR-CZ. Z toho důvodu jsme se rozhodli pro užití verze ECR-CZ i v našem výzkumu, protože vykazuje psychometrickou přesnost a náš výzkum cílí pouze na českou populaci. Výsledkem studie Seitla a kol. (2016) zaměřené na ověření psychometrických vlastností škály jsou také české normy pro ECR i ECR-CZ rozdělené dle věku, které pro náš výzkum také využijeme.

5.3. GIDS (Groningenská vývojová škála identity)

The Groningen Identity Development Scale (GIDS) v češtině uváděná jako Groningenská vývojová škála identity byla vytvořena H. Bosmou v roce 1985 za účelem zkoumání identity a jejího vývoje v různých oblastech života. Do těchto oblastí zahrnuje mimo jiné i rodičovství. V původním znění je škála tvořena třemi částmi pro každou oblast: 1) rozhovor, 2) formování závazků, 3) dotazník zaměřený na nejdůležitější závazek. Výsledkem je srovnání a míry explorační závazků v konkrétních oblastech. Závazkem může být postoj, přesvědčení, osobní názor, životní rozhodnutí či hodnoty, které současně mohou být i cílem chování člověka. Čím je síla závazku větší, tím větší je nasazení a angažovanost cíle dosáhnout. V případě síly nízké se jedinec svého cíle pravděpodobněji vzdá (Bosma, 1985, 1992).

Do české prostředí byla škála GIDS převedena v rámci projektu ELSPAC (European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood) a pro účely výzkumu autory zkrácena a přepracována. Dotazníková část tak čítá pouze 11 položek (z původních 32), z toho 7 pro škálu závazku a 4 pro škálu explorační. Dvě položky jsou v reverzním znění. Posuzovací škála pro jednotlivé odpovědi se změnila z pětibodové na čtyřbodovou po vyřazení středové možnosti „nevím“. Jedna se o škálu Likertova typu: 1 – vůbec ne; 2 – spíše ne/jen málokdy; 3 – spíše ano/někdy; 4 – rozhodně ano/často/hodně (Konečná, Neusar, Sokoliová, & Macek, 2010).

Jednotlivé položky dotazníku pro náš výzkum, byly inspirovány českou verzí GIDS dle Konečné a kol. (2010) a také návrhem z bakalářské práce Ivy Kramolišové (2017), aby odpovídaly tématu rodičovství.

5.4. Metoda zpracování a analýzy dat

Sesbíraná data byla vyexportována ve formátu .xls. Čištění a příprava dat probíhaly programem v MS Excel 2016. Výzkumný soubor potom byl dle povahy realizované studie rozdělen do dvou skupin na ty, kteří ještě rodiči nejsou a na ty, kteří už mají dítě. Takto připravená data byla podrobena statistickému testování v programu Statistica 12.

Data z dotazníku ECR-CZ byla zpracována v souladu s postupem k vyhodnocení a analyzována dle norem Seitla a kol. (2016). Nejprve byly přepočítány reverzní položky a poté u každého respondenta sečteny všechny získané body, které tvoří hrubý skór (HS). Následně byl proveden převod na standardizovaný skór s průměrem a směrodatnou odchylkou dle norem příslušné věkové kategorie. Takto vypočtené standardizované skóry umožňují dělení do skupin, a to 1) do dvou skupin *jistý – nejistý* anebo 2) do čtyř skupiny *jistý – úzkostný – vyhubavý – dezorganizovaný*. Hodnoty pro interpretaci skóru jsou uvedeny výše v kapitole 5.2. v Tab. 3. Na základě znalosti těchto hodnot bylo provedeno orientační rozdělení na dvě i na čtyři skupiny. Vzhledem k velmi nerovnoměrnému zastoupení respondentů ve čtyřech skupinách jsme pro další analýzu přistoupily k práci pouze se dvěma skupinami/dimenzemi **jistý – nejistý**.

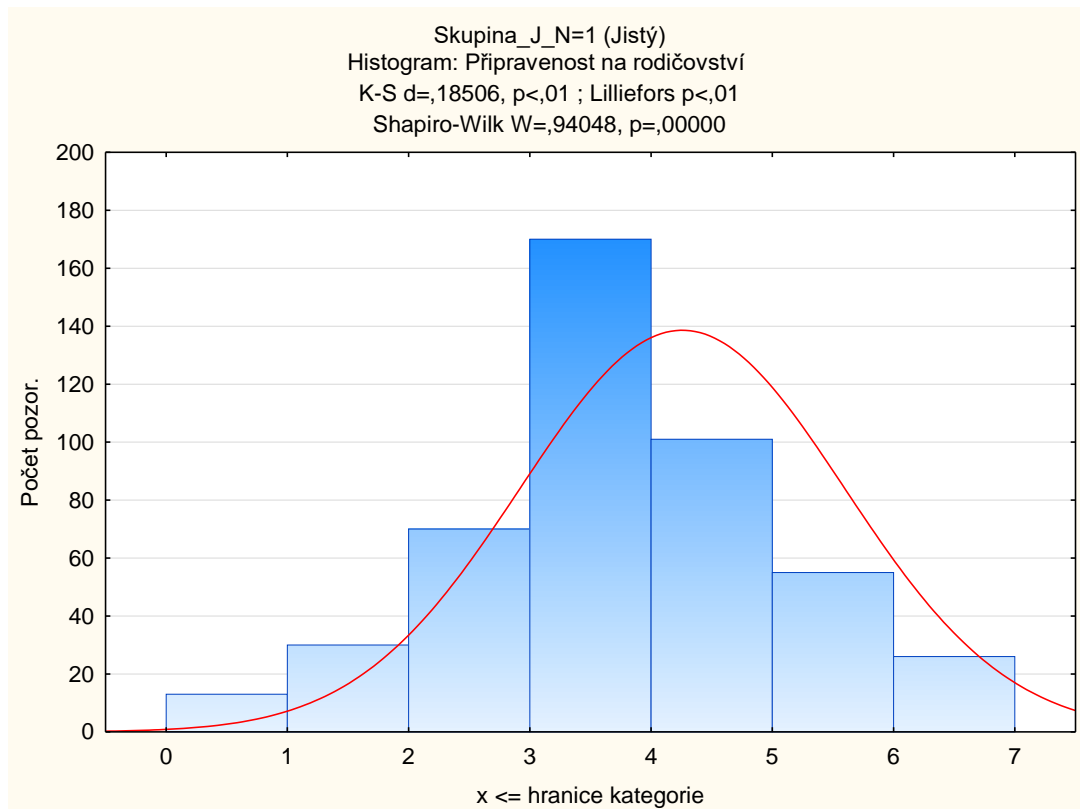
V případě položek inspirovaných či převzatých z GIDS jsme zvolili postup skórování dle doporučení Konečné a kol. (2010). Reverzní položky byly přepočítány a body sečteny pro každého respondenta, abychom měli k dispozici HS pro další statistické zpracování.

První část dotazníku obsahovala i dvě otázky s možností odpovědi na sedmibodové škále; jednalo se o: 1) položku Likertova typu v otázce na subjektivní vývojový status a 2) Guttmanova typu v otázce připravenost na rodičovství. Subjektivní vývojový status byl při zpracování dat hodnocen 1–7 body v rozmezí výroků: 1 – Cítím se nedospělý/á; 4 – Cítím, že se nacházím „někde mezi“; 7 – Cítím se plně dospělý/á. Dle zvolené odpovědi respondent obdržel daný počet bodů (HS), které byly dále statisticky zpracovány. Druhá užitá položka Guttmanova typu se dle Dostála (2015) užívá především k měření postojů a v ní uvedená tvrzení vystihují jeden rys v různé intenzitě. V případě souhlasu s jedním tvrzením to znamená současně souhlas se všemi tvrzeními nižšího řádu. Skóry jednotlivých položek v součtu tvoří HS. Otázka na připravenost k rodičovství se v našem dotazníku skládala z tvrzení od 1 – Jsem si jistý/á, že (vlastní) děti nechci nikdy až po 7 – Právě se aktivně snažím/e o dítě. Stejně jako v případě položky subjektivní vývojový status respondent dle zvolené odpovědi obdržel daný počet bodů. Ten byl současně hrubým skórem a dále statisticky zpracován.

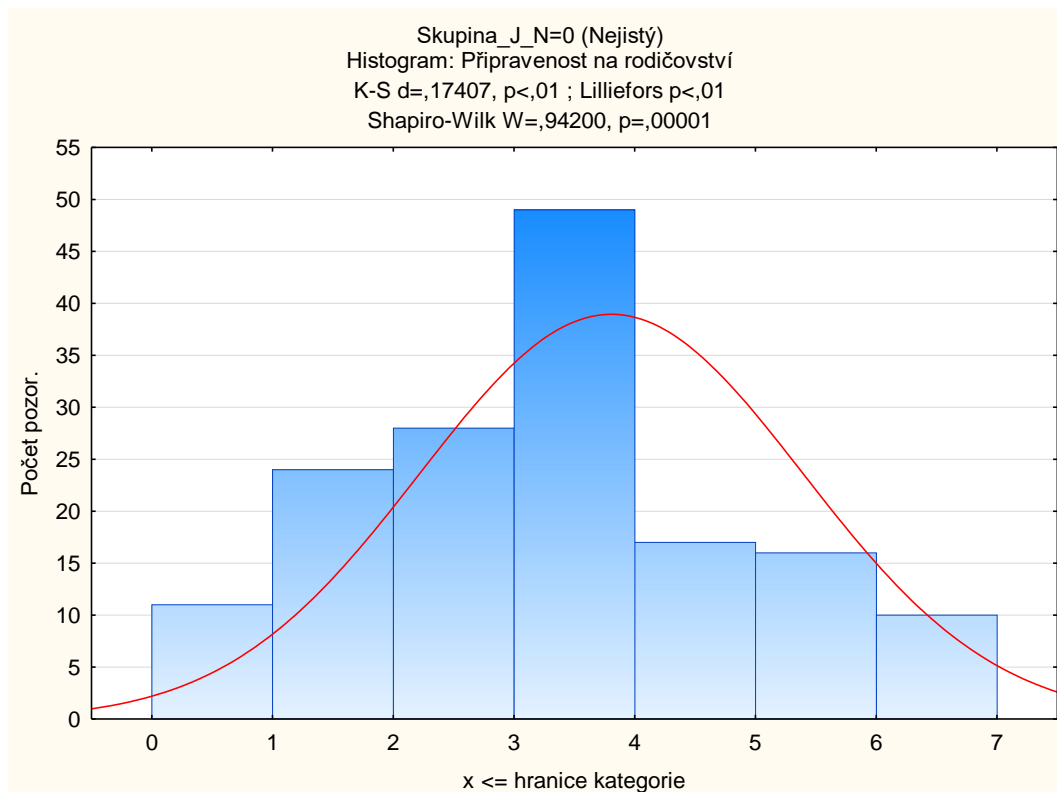
Podrobné analýze byla podrobena skupina „nerodičů“, kteří byli primární cílovou skupinou této výzkumné práce. Základní analýzu jsme provedli i v datovém souboru „rodičů“, nicméně tyto výsledky slouží pouze jako dokreslení celkového obrazu, případně jako podnět pro další výzkum.

Před zahájením testování hypotéz bylo provedeno ověření normality rozložení jednotlivých proměnných u všech hypotéz za pomoci Shapiro-Wilkova testu. Jedná se o test, který ověřuje nulovou hypotézu, že se rozložení náhodné veličiny od normálního rozložení neliší. Shapiro-Wilkův test je mezi testy normality považován za nejsilnější (Dostál, 2015). P-hodnoty byly u všech sledovaných proměnných menší než 0,05. Na základě toho výsledku by bylo na místě zamítnout nulovou hypotézu, přijmout hypotézu alternativní a k dalšímu testování zvolit neparametrické metody. I přes tuto zjištěnou skutečnost jsme po konzultaci zvolili primárně metody parametrické (T-test pro nezávislé dle skupin, ANOVA a Test Pearsonova korelačního koeficientu). Přistoupili jsme k tomuto kroku nejen z důvodu tvaru histogramů, které ukazovaly rozložení proměnných jako normální (jako příklad Obr. 2 a Obr. 3), ale i z důvodu velikosti testovaného souboru ($N=620$), jakožto i velikosti skupin jednotlivých proměnných ($N>50$). Jediná proměnná vykazující výrazné zešíkmení byla *subjektivní vývojový status*, proto jsme v testování H7 přistoupili k metodě neparametrické (Test Spearmanova korelačního koeficientu).

Obr. č. 2: Histogram rozložení proměnné „Jistý typ vztahové vazby“

Obr. č. 3: Histogram rozložení proměnné „Nejistý typ vztahové vazby“

5.5. Etické aspekty výzkumu

V rámci celé realizace empirické části výzkumného projektu byl kladen důraz na anonymitu a dobrovolnost. Sběr dat prostřednictvím online dotazníkového šetření napomohl k zachování anonymity, protože jedincům byla přiřazena pouze pořadová čísla, skrze která není možnost jedince identifikovat. Instrukce předkládané v úvodní části dotazníku zajišťovaly informovanost respondentů o účelu výzkumu, anonymitě i dobrovolnosti. Každý účastník dotazníkového šetření měl také možnost od vyplňování kdykoli odstoupit, a to tak, že dotazník nedokončí nebo neodešle. Respondenti měli také možnost zadat svou emailovou adresu v případě zájmu o potenciální návazný výzkum, kdy se jednalo o nepovinnou položku na konci výzkumu. Tato emailová adresa nebyla nijak propojena s odpověďmi dotazníku a v systému se generovala do samostatné tabulky.

6. Základní a výběrový soubor

Pro předkládaný výzkum je základním souborem populace mladých dospělých ve věku 18–35 let. Tato populace ke 31. 12. 2017 čítala celkem 2 261 504 osob, z toho 1 160 376 mužů a 1 101 128 žen (Český statistický úřad, 2018).

6.1. Výběr výzkumného souboru

Pro výběr výzkumného souboru byl použit nepravděpodobnostní výběr, konkrétně metody příležitostného výběru a sněhové koule. Dotazník byl administrován prostřednictvím webového odkazu umístěného na sociální síti a sdíleného emailem. Oslovení přátelé, příbuzní a známí měli možnost webový odkaz dále šířit formou soukromé zprávy nebo sdílením příspěvku s odkazem na dotazník. Další metodou byla metoda samovýběru, kdy byl odkaz umístěn do vybraných facebookových skupin, jejichž členy jsou mladí dospělí mezi 18. až 35. rokem a kdokoli z členů mohl dotazník vyplnit.

Odkaz na dotazník byl otevřen celkem 2892krát, z toho 670 respondentů průzkum dokončilo (23 %) a 267 v průběhu od vyplňování upustilo (9 % ze všech započatých administrací). Po pročištění dat bylo vyřazeno 11 respondentů z důvodu nenaplnění kritérií pro zařazení do výzkumného souboru (věk pod 18 let nebo nad 35 let). Díky možnosti označit všechny položky dotazníku jako povinné, nebylo třeba nikoho vyřazovat z důvodu chybějících dat. Výsledný výzkumný soubor čítá 659 respondentů ve věku 18–35 let.

6.2. Deskriptivní statistiky

Jak již bylo popsáno výše v kapitole 6.1., po očištění a kontrole dat jsme získali výzkumný soubor o 659 respondentech. Průměrná délka vyplňování dotazníku byla 14 minut. Pohlaví nebylo zastoupeno rovnoměrně, výzkumu se zúčastnilo 547 žen (83 %) a pouze 112 mužů (17 %). Výsledky budeme diskutovat s přihlédnutím a s vědomím výsledného rozdílu v počtu zastoupených mužů a žen. Věkový průměr všech účastníků vyšel na 24 let, při rozdělení dle pohlaví je to u žen taktéž 24 let a u mužů 25 let. Nejmladším účastníkům bylo 18 let, nejstarším 35 let (podrobněji viz. Tab. 4).

Tab. 4: Deskriptivní charakteristiky dle věku

	Počet	Průměr	SD	Min.	Max.	%
Muži	112	24,51	3,84	18	35	17 %
Ženy	547	23,72	3,19	18	35	83 %
Celý soubor	659	23,86	3,32	18	35	100 %

V našem výzkumném souboru jsme měli největší zastoupení respondentů s nejvyšším dosaženým středoškolským vzděláním (viz. Tab. 5), z nichž ale 279 bylo studenty vysoké školy. Tento fakt jsme zjistili díky zvolené otázce v části pro demografické údaje, kde jsme se dotazovali na počet let, které dotyčný studuje/studoval od základní školy (včetně). V programu MS Excel jsme potom prostřednictvím pomocného vzorce zjistili, kolik respondentů s uvedeným nejvyšším dokončeným vzděláním „středoškolské s maturitou“ je aktuálně studujících na vysoké škole.

Tab. 5: Deskriptivní charakteristiky dle nejvyššího dosaženého vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet	% ze základního souboru
Základní	18	2,7 %
Výuční list	1	0,2 %
Středoškolské s maturitou	316	48,0 %
Vyšší odborné (DiS.)	8	1,2 %
Vysokoškolské Bc.	177	26,9 %
Vysokoškolské Ing. / Mgr. / MUDr.	131	19,9 %
Doktorské (PhD.)	7	1,1 %
Jiné: MBA	1	0,2 %

Jak už bylo zmíněno výše (v kap. 5.4.), náš soubor jsme pro další zpracování dělili dle rodičovského statusu na ty, kteří děti již mají („rodiče“) a ty, kteří je dosud nemají („nerodiče“). Z celkového počtu 659 respondentů jsme podrobnému statistickému testování podrobili skupinu 620 nerodičů (rozložení respondentů dle rodičovského statusu v tabulkách 6 a 7).

Tab. 6 a 7: Deskriptivní charakteristiky dle rodičovského statusu

Rodiče	Počet	% ze základního souboru	Nerodiče	Počet	% ze základního souboru
Muži	2	0,3 %	Muži	110	16,7 %
Ženy	37	5,6 %	Ženy	510	77,4 %
Celkem	39	5,9 %	Celkem	620	94,1 %

Dále budeme pokračovat s deskriptivními statistikami souboru respondentů, kteří děti nemají. V tomto souboru je 620 respondentů z toho 110 mužů a 510 žen. Průměrný věk respondentů je 23,60 let (SD = 3,11), přičemž soubor žen je průměrně o pouhý rok mladší (M = 23,43; SD = 2,94) než muži (M = 24,36; SD = 3,71).

V otázkách na základní údaje jsme se dále dotazovali, zda je jedinec v partnerském vztahu. Více než polovina respondentů, konkrétně 72 % (N=443), v partnerském vztahu je a zbylých 28 % jedinců (N=173) je nezadaných. Typ soužití respondentů ve vztahu uvádíme podrobně v tabulce 9. Nejčastěji zastoupeno bylo společné soužití, kdy tuto odpověď označilo 186 respondentů (42 %) následováno společným vídáním se v průběhu celého týdne. Tak funguje vztah 132 respondentů (30 %).

Na spokojenost ve vztahu jsme se dotazovali pomocí otázky s možností odpovědi na škále Likertova typu, kde minimum bylo 1 – „naprosto nešťastný“ a maximum 7 – „naprosto šťastný“. Zde průměrná hodnota dosahovala 5,83, což značí, že respondenti jsou ve vztahu „šťastní“ až „velmi šťastní“. Zjištěná minimální hodnota 2 také vypovídá o tom, že nikdo z participantů není ve vztahu „naprosto nešťastný“. Maximální respondenty zvolená hodnota byla 7.

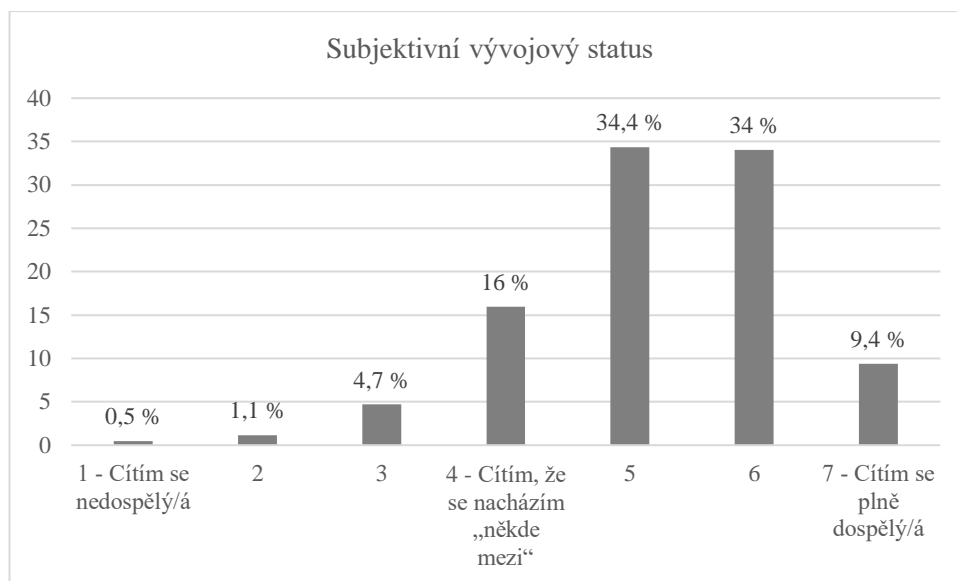
Níže, v tabulce č. 9, uvádíme popisné statistiky dle typu soužití společně s hodnotami průměrů a směrodatných odchylek (SD) proměnných *připravenost k rodičovství* a *spokojenost ve vztahu*.

Tab. 9: Popisné statistiky dle typu soužití – „Nerodiče ve vztahu (N=443)“

Typ partnerského soužití	Počet (N)	Průměr „připravenost“	SD „připravenost“	Průměr „spokojenost“	SD „spokojenost“
bydlíme s přítelem/příteľkyní spolu	186	4,42	1,41	5,80	1,05
manželství	47	5,72	1,58	6,30	0,78
vídáme se přes týden (po-ne), ale nebydlíme spolu	132	3,92	1,07	5,75	1,09
vídáme se jen o víkendech (prázdninách, svátcích)	70	4,03	1,26	5,76	1,01
vztah na dálku (vídáme se méně než 1x za měsíc)	8	4,25	0,71	5,88	0,83
Všechny skupiny	443	4,35	1,40	5,83	1,04

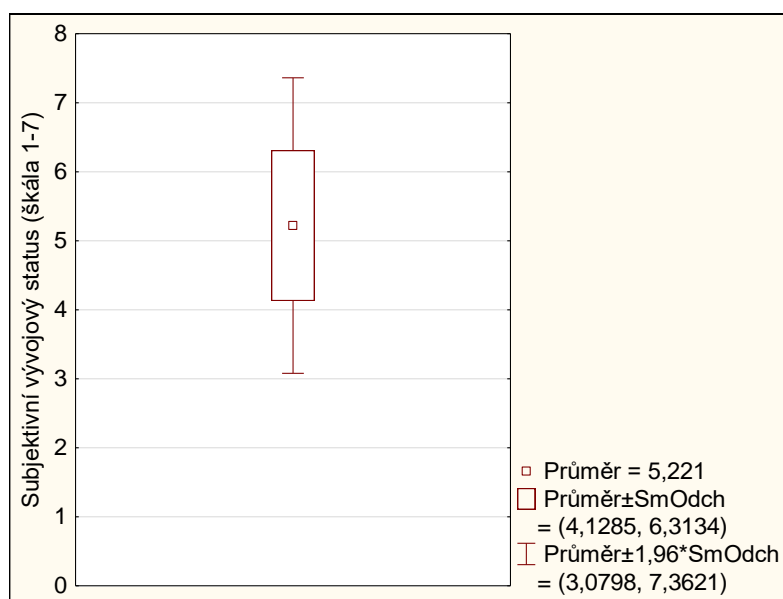
Dále nás zajímal subjektivní vývojový status dotazovaný opět otázkou s možností odpovědi na sedmibodové škále Likertova typu. Z našich respondentů se 0,5 % (N=3) cítí nedospělí, odpověď „někde mezi“ volilo 16 % (N=99) odpovídajících a jako plně dospělí se cítí 9,4 % jedinců (N=58). Procentuální zastoupení shrnujeme graficky níže (graf č.3).

Graf č.3. Subjektivní vývojový status

Tato proměnná „subjektivní vývojový status“ má průměr 5,22 (Min. = 1, Max. = 7; SD = 1,09), čímž nám říká, že většina nerodičů se přiklání více k pólu dospělosti než nedospělosti (graf č.4).

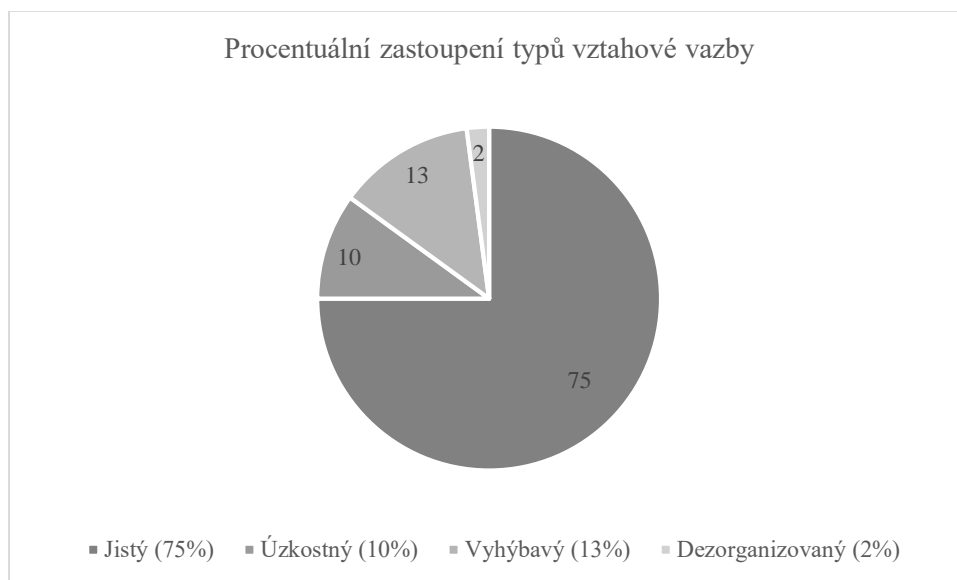
Graf č. 4: Subjektivní vývojový status (krabicový graf)

Typ vztahové vazby byl zjišťován dotazníkem ECR-CZ. Jak už jsme popisovali výše (v kapitole 5.4.), pro rozdělení do dvou skupin je klíčový T-skór. Jistý typ vztahové vazby

se vyznačuje hodnotou T-skóru nižší než 60 a je zastoupen 465 respondenty (75 %). Nejistý typ je označen hodnotou vyšší než 61 na škále úzkostnosti nebo vyhýbavosti, což v našem vzorku naplňuje 155 respondentů (25 %). Pokud bychom hovořili o 4 kategoriích typu vztahové vazby, je zastoupení shrnuto v následujícím grafu č.5.

Graf č. 5: Typy vztahové vazby

7. Výsledky a vyjádření k platnosti hypotéz

V následující kapitole popíšeme hodnoty zjištěné pomocí statistických testů v programu Statistica 12 a vyjádříme se k platnosti hypotéz.

H1: Jistý typ vztahové vazby je spojen se signifikantně vyšší mírou připravenosti k rodičovství než nejistý typ vztahové vazby.

Pro otestování H1 jsme použili T-test pro dva nezávislé výběry. Z důvodu znění hypotézy jako jednostranné ještě dělíme p-hodnotu dvěma ($p = 0,001$). Na hladině významnosti $\alpha=0,05$ **přijímáme H1:** Vnímaná připravenost lidí s **jistým typem vztahové vazby** (N=465) je **signifikantně vyšší** než vnímaná připravenost lidí **nejistým typem vazby** (N=155).

Vypočtená míra účinku vyjádřená Cohenovým d je 0,32, což značí pouze malou praktickou významnost.

Tab. 10: Výsledky T-testu pro dva nezávislé výběry (H1)

Proměnná	t-testy; grupováno: Skupina_J_N Skup. 1: 0 = Nejistý typ Skup. 2: 1 = Jistý typ					Cohenovo d = 0,32	
	Průměr (0)	Průměr (1)	t	sv	p	Poč.plat (0)	Poč.plat. (1)
Připravenost na rodičovství	3,806	4,258	-3,187	231	0,002	155	465
	Sm.odch. (0)	Sm.odch. (1)	F-poměr (Rozptyly)	p (Rozptyly)	Levene (F(1,sv))	sv (Levene)	p (Levene)
	1,588	1,338	1,407	0,007	6,572	618	0,011

Pozn.: Hodnoty po použití Welchovy korekce, oboustranný test.

H2: Existuje rozdíl mezi muži a ženami ve vnímané připravenosti k rodičovství.

Hypotézu o rozdílu mezi pohlavím jsme testovali také T-testem pro dva nezávislé výběry. Rozdíl mezi muži a ženami není signifikantní, $t = 1,78$; $p = 0,75$ ($p > 0,05$). **Zamítáme H2:** Zjištěné hodnoty **nesvědčí pro rozdíl** ve vnímané připravenosti k rodičovství mezi muži (N=110) a ženami (N=510).

Tab. 11: Výsledky T-testu pro dva nezávislé výběry (H2)

Proměnná	t-testy; grupováno: Pohlaví (muž=1, žena=0)						
	Skup. 1: 0		Skup. 2: 1		p	Poč.plat (0)	Poč.plat. (1)
	Průměr (0)	Průměr (1)	t	sv			
Připravenost na rodičovství	4,192	3,927	1,781	618	0,0754	510	110
	Sm.odch. (0)	Sm.odch. (1)	F-poměr (Rozptyly)	p (Rozptyly)	Levene (F(1,sv))	sv (Levene)	p (Levene)
	1,414	1,419	1,007	0,935	0,115	618	0,734

H3: Existuje souvislost mezi věkem respondenta a vnímanou připraveností k rodičovství.

Pro otestování H3 jsme přistoupili k využití Pearsonova korelačního koeficientu. Mezi věkem a připraveností k rodičovství byl nalezen slabý pozitivní vztah, $r(618) = 0,22$; $p < 0,001$. Souvislost byla prokázána na hladině významnosti 5 %. **Přijímáme tedy H3:** Věk respondenta **souvisí** s vnímanou připraveností k rodičovství.

H4: Existuje souvislost mezi délkou současného partnerského vztahu a vnímanou připraveností k rodičovství.

Pro zjištění souvislosti mezi délkou současného partnerského vztahu a připraveností jsme zvolili test Pearsonova korelačního koeficientu. Výsledek testu je signifikantní na hladině významnosti $\alpha=0,05$ a byl nalezen slabý pozitivní vztah mezi testovanými proměnnými, $r(618) = 0,25$; $p < 0,001$. **Přijímáme H4:** Délka partnerského vztahu **souvisí** s vnímanou připraveností k rodičovství.

H5: Existuje souvislost mezi spokojeností v partnerském vztahu a vnímanou připraveností k rodičovství.

Na základě výsledků Pearsonova testu korelačního koeficientu byl nalezen slabý pozitivní vztah mezi spokojeností ve vztahu a vnímanou připraveností k rodičovství $r(618) = 0,19$; $p < 0,001$ na hladině významnosti $\alpha=0,05$. **Přijímáme H5:** Spokojenost v partnerském vztahu **souvisí** s vnímanou připraveností k rodičovství.

H6: Existuje rozdíl mezi lidmi v různém typu partnerského soužití ve vnímané připravenosti k rodičovství.

K otestování H6 byla použita jednofaktorová ANOVA. Rozdíl mezi respondenty dle typu soužití je signifikantní ($p < 0,05$) na 5% hladině významnosti ($F = 17,70$; $p < 0,001$).

Přijímáme H6: Zjištěné hodnoty **svědčí pro rozdíl** mezi lidmi v různém typu soužití z hlediska jejich připravenosti k rodičovství.

Manželství se jako typ soužití od ostatních liší, což podrobněji popíšeme níže.

H7: Existuje souvislost mezi subjektivním vývojovým statusem a vnímanou připraveností k rodičovství.

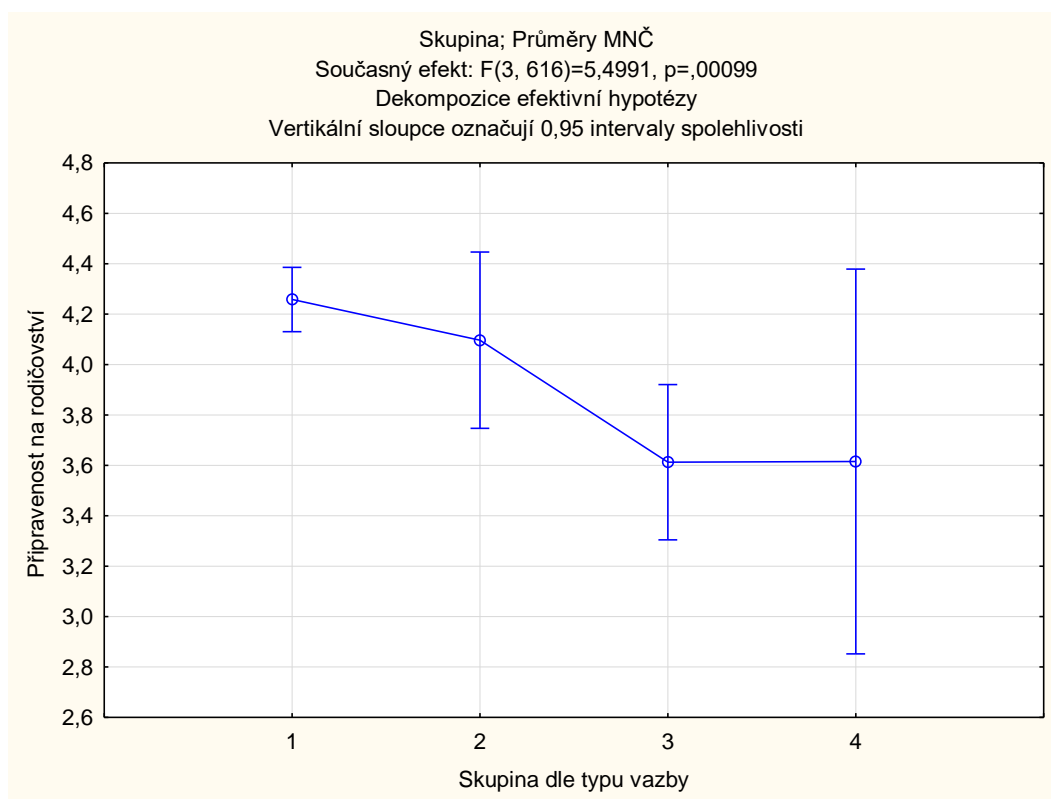
Souvislost mezi subjektivním vývojovým statusem a vnímanou připraveností jsme v případě H7 testovali neparametrickou metodou (z důvodu výrazně zešikmeného rozdělení), a to testem Spearmanova korelačního koeficientu. Testová statistika mezi zkoumanými proměnnými ukázala slabou pozitivní souvislost $r_p(620) = 0,31$; $p < 0,001$ na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. **Přijímáme H7:** Subjektivní vývojový status **souvisí** s vnímanou připraveností k rodičovství.

7.1. Další výsledky

TYP VZTAHOVÉ VAZBY (ad. primární cíl práce)

Jak nám v kapitole výše ukázal statistický test, vnímaná připravenost k rodičovství se jeví být vyšší u respondentů s jistým typem vztahové vazby než u těch, jejichž skóry odpovídají nejistému typu vazby. Z důvodu velmi nerovnoměrného zastoupení respondentů ve 4 kategoriích vztahové vazby jsme do testování hypotézy tuto proměnnou ve formě 4 kategorií nezařadili a testovali jsme pouze dvě dimenze jistota-nejistota. Níže ovšem přikládáme graf zobrazující výsledky vnímané připravenosti k rodičovství pro všechny čtyři skupiny (1 – jistý typ vazby, 2 – úzkostný typ vazby, 3 – vyhýbavý typ vazby, 4 – dezorganizovaný typ vazby) (Graf č. 6).

Graf č. 6: Čtyři kategorie vztahové vazby

Z uvedeného grafu je patrné, nejen to, že respondenti s jistým typem vazby (skupina 1) se cítí nejvíce připraveni na rodičovství, ale i to, že rozptyl odpovědí této skupiny není příliš velký. Tento výsledek je i v souladu s teoretickým popisem jistého typu vazby, který se celkově vyznačuje vyšší psychickou stabilitou a schopností regulovat své emoce (Mikulincer & Shaver, 2007). Pro dokreslení obrazu přidáváme dvě kvalitativní odpovědi respondentů z této kategorie na otázku „Představte si sebe v roli rodiče a tuto představu popište“: „*Budu se cítit konečně kompletní, bude v mém životě to, co si myslím, že mi do teď scházelo. Budu mít člověka, kterého budu milovat se vším všudy a který (doufejme) bude milovat i mě.*“; „*Zodpovědnost za samostatnou lidskou bytost, touhu předat co nejvíce z toho dobrého, co do mne bylo vloženo a minimum toho špatného, touha objevovat znovu svět skrze oči někoho, pro koho je vše nové. Možnost věnovat někomu bezpodmínečnou lásku.*“ Obecně se jednalo o odpovědi obsahující pocit naplnění, bezpodmínečné lásky, včetně přirozených obav z neznámého, které se vyskytovaly v této kategorii.

Naopak respondenti s dezorganizovaným typem vazby (skupina 4) se cítí na rodičovství připraveni nejméně, stejně jako jedinci s vyhýbavým typem vazby (skupina 3), ale ti, jež patří do kategorie dezorganizovaný typ vazby navíc vykazují největší rozptyl

odpovědi od průměru, kterým současně potvrzují i teoretický výklad o chaosu, rozporuplnosti, dezorganizovanosti v jejich životě i ve vztazích s druhými (Hazan & Shaver, 1987). Taktéž přidáváme dvě kvalitativní odpovědi respondentů z této kategorie: „*Konkrétní představu nemám. Obávám se, že by mě mé dítě nemělo rádo. Sama mám výhrady, někdy i docela ostré ke svým rodičům. Bojím se, že by mé dítě mělo stejné ke mně, a to by pro mě bylo bolestivé.*“; „*Hovado, blázen, magor, chyba, nechci dítě, neudržím to naživu, někde to ztratím*“. Strach ze ztráty, nedůvěra ve vlastní schopnosti, ale současně i touha po dítěti se linula skrze odpovědi respondentů v této skupině.

Oproti tomu respondenti s vyhýbavým typem vazby (skupina 3), kteří se cítí taktéž nejméně připraveni, nemají rozptýl v odpovědích tak velký. Tím se od skupiny s dezorganizovaným typem liší především v tom, že ač se vyhýbají závazku a navázání blízkého vztahu, jsou si v tomto postoji poměrně jistí a cítí se ve svých rozhodnutích silní (Hazan & Shaver, 1987). Opět výběr odpovědí respondentů z této kategorie: „*Děti nechci. Mám ráda miminka, ale jakmile dítě začne chodit a mluvit, už mě "nebaví". U vlastního by to bylo stejné.*“; „*Bojím se toho, že budu stejně citově chladná, jako moje máma, která mateřskou lásku nikdy pořádně nepoznala. Nebo neschopná komunikace, jako táta. Na druhou stranu vím, v jakých situacích jsem mámu/tátu potřebovala a co jsem chtěla, aby udělali, tak snad nebudu dělat ty samé chyby, ale zároveň budu schopná z dítěte vychovat zodpovědného a samostatného člověka, jakého vychovali oni ze mně.*“ Odkaz na nepřilíh fungující vztahy v rodině a touhu neopakovat chybu rodičů se objevoval napříč všemi odpověďmi v této kategorii.

Jako poslední nám zbývají respondenti v kategorii úzkostný typ vazby (skupina 2), kteří se na rodičovství cítí připraveni méně než jedinci s jistým typem vazby (skupina 1), nicméně rozdíl není tak velký. Tento výsledek interpretujeme opět v souladu s teorií, kdy vnímáme, že zde je značný vliv úzkosti, nejistoty a pochybností o sobě samých, který je pro tento typ vazby typický. Připraveni se tedy do jisté míry cítí, chtějí si vytvořit blízký vztah s dítětem, ale současně je pohlcují emoce (Hazan & Shaver, 1994). Také doplňujeme výběrem z kvalitativních odpovědí: „*Čím jsem starší, tím více se vidím jako až přehnaně starostlivý budoucí rodič, který se o své dítě bude neskutečně bát a zároveň ho milovat nade všechno a všechny ostatní. Což jsem nikdy nechtěla...*“; „*Byla bych asi poměrně úzkostná matka, nechtěla bych ve výchově nic zanedbat, takže bych hodně četla a vzdělávala se...Srovnávala bych své mateřství s mateřstvím a výchovou mé matky.*“ Představy zahrnující hyperprotektivní chování v roli rodiče, obavy a současně touha po dítěti jako

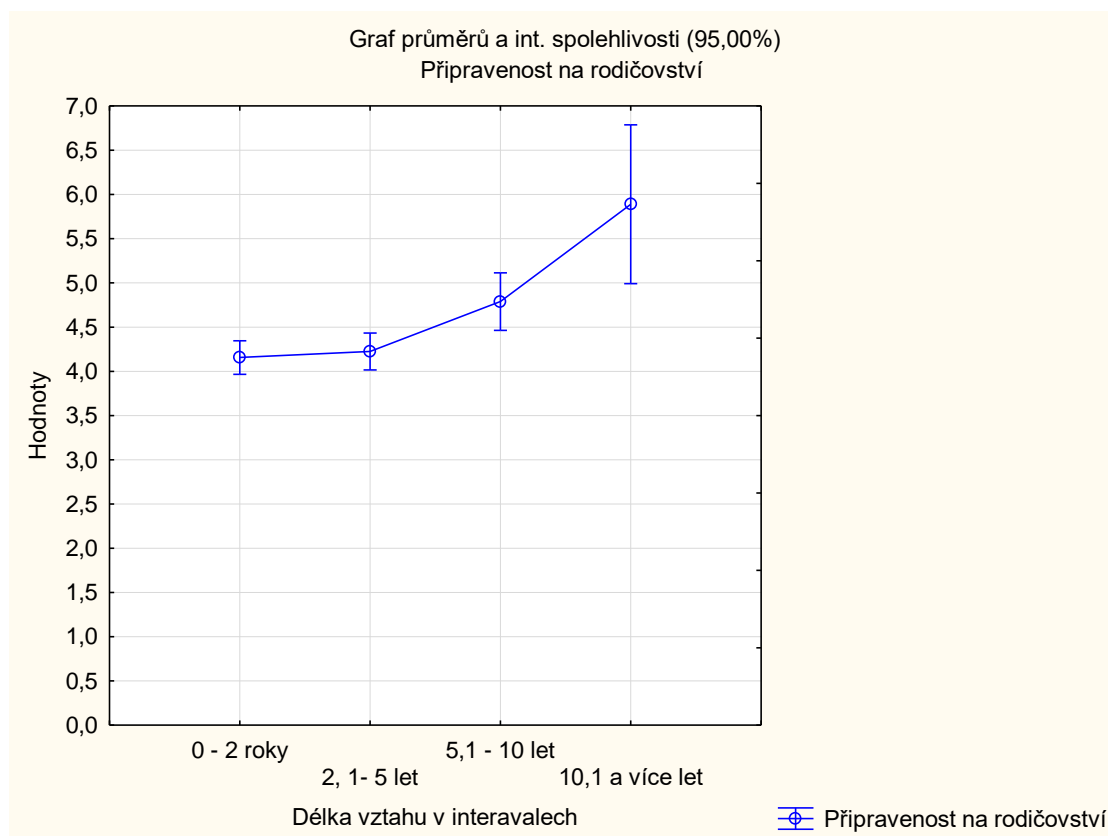
naplnění životního cíle propojovaly odpovědi respondentů ve skupině se skóry odpovídajícími úzkostnému typu vazby.

Pro dokreslení celkového obrazu dodáváme, že výsledek Mann Whitneyova U Testu pro ověření H1 u skupiny rodičů (N=39) na hladině významnosti 5 % není signifikantní (U = 97,50; p = 0,13).

DALŠÍ FAKTORY (ad. sekundární cíle práce)

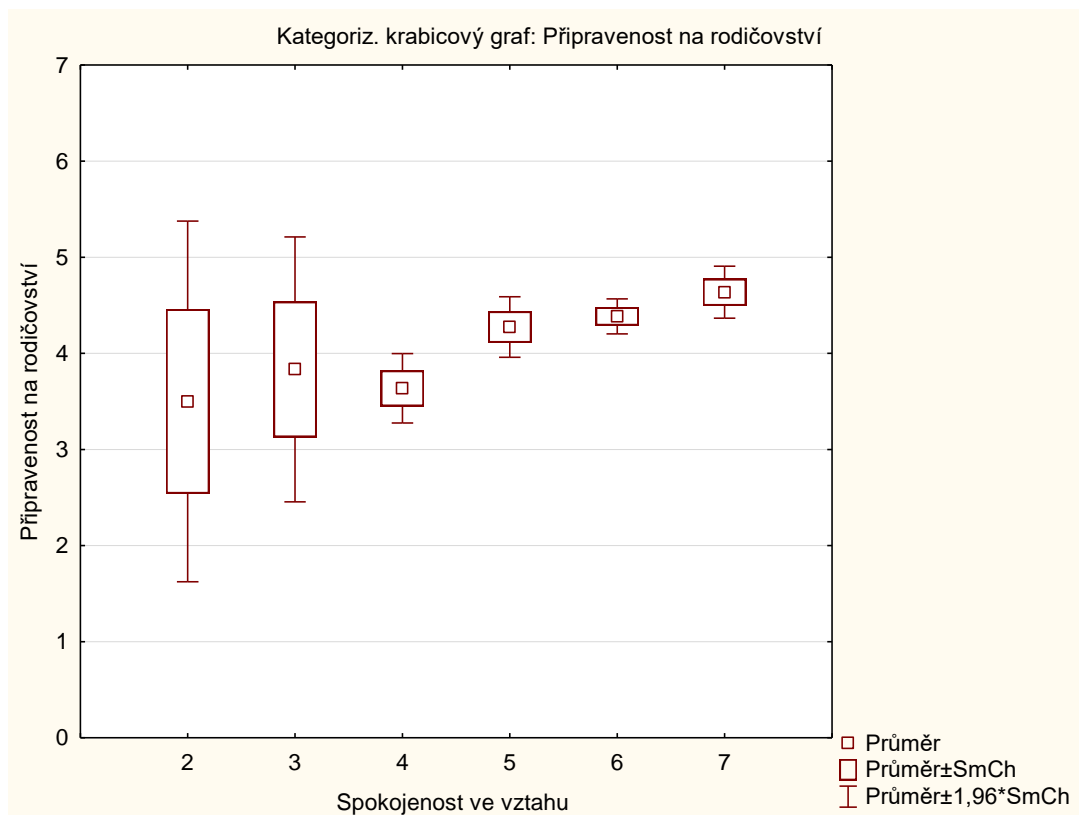
Na základě signifikantně pozitivního ověření předpokladu, že jedinci ve vztahu se cítí připravenější, než jedinci nezadaní (t = 5,71; p = 0,001) jsme podrobněji statisticky ověřovali proměnnou „**délka vztahu**“. Respondenti uváděli délku vztahu v měsících, kterou jsme v sešitu excel přepočítali na roky a dále rozdělili do 4 kategorií (0-2 roky; 2,1-5 let; 5,1-10 let; 10,1 a více let). I přes to, že výsledek Pearsonova korelačního koeficientu pro H4 ukázal pouze slabý pozitivní vztah, grafické zobrazení (Graf č. 7) vycházející z dílčího testu ANOVA (F = 8,55; p = 0,001) poukazuje na fakt, že s délkou vztahu roste i subjektivní pocit připravenosti.

Graf č. 7: Souvislost délky vztahu a připravenosti na rodičovství

Kromě délky vztahu jsme dále testovali i **spokojenost ve vztahu** a její souvislost s připraveností k rodičovství (H5). Nalezli jsme statisticky významný slabě pozitivní vztah, který na tomto místě zobrazujeme i graficky (Graf č. 8). Rozdíly nejsou tolik markantní, ale na první pohled je vidět tendence potvrzující nalezenou souvislost, tedy, že čím spokojenější je respondent ve vztahu, tím připravenější na rodičovství se cítí. Současně se zmenšuje i rozptyl odpovědí. Na tomto místě se proto zamýšlíme i nad tím, jaké další proměnné by mohly vstupovat do subjektivního pocitu připravenosti k rodičovství. Pokud jedinec není ve vztahu spokojen, ale cítí se připraven, lze se domnívat, že by jako další proměnná mohl vstupovat např. pocit „tikajících biologických hodin“. Tuto domněnku budeme dále rozvádět v následující diskuzi.

Graf č. 8: Připravenost k rodičovství a spokojenost ve vztahu

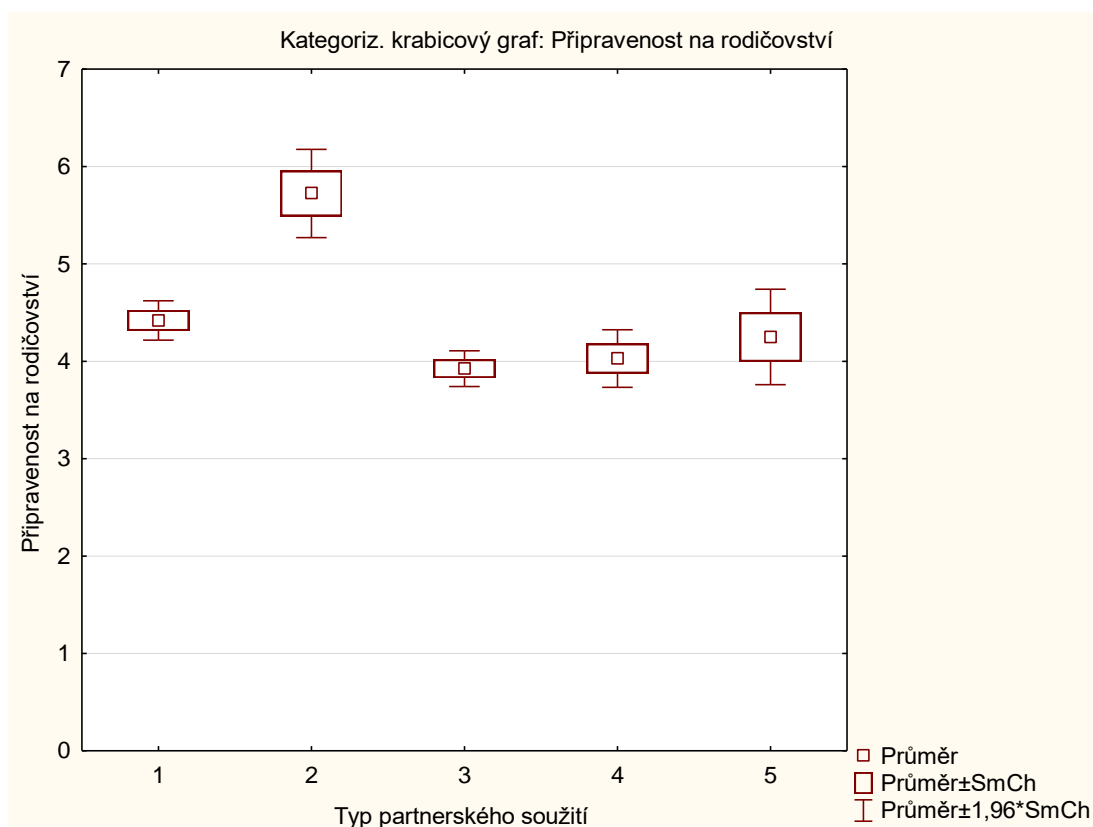
Z dílčích výsledků při statistickém testování považujeme za zajímavé dále uvést tabulku s výsledky post-hoc testu k H6 (Tab. 13.) týkajícím se různých **typů partnerského soužití**. Ten poukázal na fakt, že nejsilnější vztah k připravenosti k rodičovství byl prokázán u respondentů, kteří žijí v manželství.

Tab. 13. Výsledky Tukeyova Post-Hoc testu pro H6

Typ partnerského soužití	Tukeyův HSD test; proměn.: Připravenost na rodičovství Označ. rozdíly jsou významné na hlad. p < ,0500				
	{1} (M=4,419)	{2} (M=5,723)	{3} (M=3,924)	{4} (M=4,029)	{5} (M=4,250)
bydlíme s přítelem/kyní spolu {1}		0,001	0,008	0,206	0,997
manželství {2}	0,001		0,001	0,001	0,027
vídáme se přes týden (po-ne), ale nebydlíme spolu {3}	0,008	0,001		0,983	0,960
vídáme se jen o víkendech (prázdninách, svátcích) {4}	0,206	0,001			0,991
vztah na dálku (vídáme se méně než 1x za měsíc) {5}	0,997	0,027	0,960	0,991	

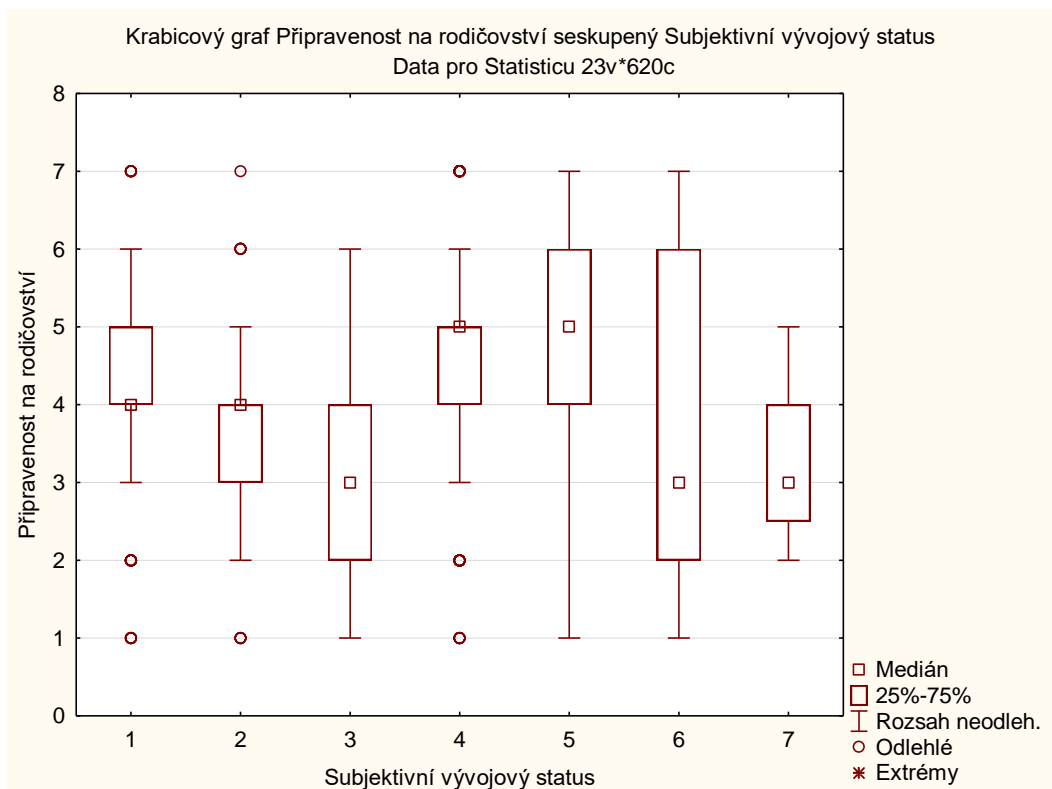
Stejnou skutečnost ale v jiné grafické podobě demonstruje graf č.9, na kterém pozorujeme významně odlišnou pozici manželství na škále připravenosti k rodičovství ve srovnání s ostatními typy partnerského soužití.

Graf č. 9: Rozdíl mezi lidmi v různém typu partnerského soužití ve vnímané připravenosti k rodičovství (H6)

Jako poslední zajímavé grafické dokreslení výše testovaných statistických hypotéz uvedeme krabicový graf (Graf č. 10) zobrazující souvislost **subjektivního vývojového statusu** a připravenosti k rodičovství. Na něm můžeme vidět, že i přesto, že testová statistika ukázala slabě pozitivní vztah, graficky zde není viditelná očekávaná tendence ve smyslu „čím dospělejší, tím připravenější“. Na základě zjištěných hodnot můžeme říci, že subjektivní vývojový status souvisí s připraveností, ale jedná se o velmi individuální jev. Jak napovídá například velký rozptyl odpovědí jedinců, kteří se cítí „spíše dospělí“ (5) a „téměř dospělí“ (6) a současně se někteří respondenti z těchto dvou skupin na roli rodiče necítí připraveni vůbec nebo dítě nechtějí (1,2) a někteří už se o dítě aktivně snaží (7). Na opačné straně osy pak jsou participanti, kteří odpovídali, že se cítí „nedospělí“ (1), a přesto si v následujících pěti letech dovedou představit, že dítě budou plánovat (4). Tyto výsledky lze v kontextu období mladé dospělosti interpretovat tak, že uvažujeme-li o mladé dospělosti jako o období změn, hledání směru, naplňování seberealizace, formování životního postojů (Thorová, 2015), můžeme níže uvedenou nesourodost přičíst dynamické povaze této vývojové etapy.

Graf č. 10: Souvislost mezi subjektivním vývojovým statusem a vnímanou připraveností k rodičovství

8. Diskuze

Tato kapitola bude zaměřená na diskuzi výsledků v kontextu teoretické části práce i na srovnání výsledků se studii v dané oblasti výzkumu. Dále potom na diskuzi nad potenciálními zdroji chyb a nepřesností a nad limity výzkumu.

Předkládaná diplomová práce měla za cíl zjistit, zda existuje souvislost mezi typem vztahové vazby (jistý – nejistý) a připraveností k rodičovství u mladých dospělých (18–35 let) v České republice. Sekundárním cílem pak bylo ověření souvislosti dalších faktorů s připraveností k rodičovství – pohlaví, věku, aspektů partnerského vztahu (délka, spokojenost, typ soužití) a subjektivního vývojového statutu.

V souladu se stanovenými cíli práce bylo k jejich dosažení využito dotazníku vlastní konstrukce s otázkami na možné mediátory připravenosti k rodičovství doplněného škálou ECR-CZ. Zkrácenou 31 položkovou českou verzí škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ) jsme pro náš výzkum zvolili pro její délku, psychometrickou přesnost, a proto, že těžiště věkového rozložení výběrového souboru pro tvorbu norem bylo v období mladé dospělosti (Seitl et al., 2016). Důvodem volby škály ECR byl také fakt, že je jednou z nejrozšířenějších sebeposuzovacích škál, která respektuje dvoudimenzionální přístup a od roku 2012 existuje v adekvátním českém překladu originální verze (Lečbych & Pospíšilíková, 2012). Pro formulaci klíčové závisle proměnné *připravenost k rodičovství* jsme vytvořili položku v první části dotazníku se sedmibodovou škálou Guttmanova typu, jež splňovala naše požadavky na vyjádření subjektivního pocitu připravenosti. Škála Guttmanova typu je typická tím, že souhlas s daným tvrzením současně vyjadřuje souhlas se všemi tvrzeními nižšího řádu (Dostál, 2015). Současně je tato volba i možným limitem v našem výzkumu, jelikož se nejedná o standardizovanou položku.

K primárnímu cíli se vztahovala H1, která byla po ověření statistickým T-testem pro dva nezávislé výběry přijata ($t = -3,187$; $p = 0,001$). Míra praktické významnosti je ale nízká, vyjádřená hodnotou Cohenova $d = 0,32$. Po přijetí H1 můžeme říci, že připravenost k rodičovství souvisí nejen s **typem vztahové vazby**, ale i že vnímaná připravenost je vyšší u lidí s jistým typem vztahové vazby než u těch, jejichž skóry odpovídají typu nejistému. Toto zjištění koresponduje např. s výsledky výzkumu Rholese a kol. (1997), jež se zaměřovali na touhu mít děti. Po provedení dílčí analýzy a rozdělení vztahové vazby do 4 kategorií jsme v našem výzkumu došli k dalším výsledkům, které jsou v souladu se studií Rholese a jeho týmu. I přes nerovnoměrné zastoupení našich respondentů v každé

kategorii se ukázalo, že vyhýbaví respondenti vnímali sami sebe jako potenciální rodiče negativně a na dítě se ještě připraveni necítí, zatímco úzkostní respondenti navzdory nejistotě a pochybnosti o sobě samých tíhnou k tomu dítě mít a cítí se do jisté míry připravení (Rholes et al., 1997). K podobným závěrům došla ve svém výzkumu i Kramolišová (2017), která zkoumala citovou vazbu k rodičům a postoje k rodičovství a z jejích výsledků vyplývá, že vyšší míra prožívané péče (odpovídající jistému typ vazby) predikuje pozitivní postoj k rodičovství a úmysl stát se rodičem v dřívějším věku. Na tomto místě považujeme za důležité zmínit, že hlavním nástrojem výzkumné studie ani Rholese a kol. ani Kramolišové ale nebylo ECR. Jednalo se v prvním případě o Adult Attachment Questionnaire (AAQ) a v druhém o Parental Bonding Instrument (PBI). V tomto kontextu není možné přesné srovnání výsledků, nicméně v obecné rovině výkladu teorie vztahové vazby zde existuje zjevná paralela. Vzhledem k tomu, že studie zabývající se připraveností k rodičovství a vztahovou vazbou zjišťovanou za pomoci ECR nebyla dosud realizována, jsou výsledky výše zmíněných studií nejblíže, které nabízejí možné srovnání. Navíc pokud odhlédneme z pole výzkumného do čistě teoretického, výsledný signifikantní výsledek v H1 je podpořen i teoretickým výkladem chování jistého typu (celkově se vyznačuje vyšší psychickou stabilitou a schopností regulovat své emoce) (Mikulincer & Shaver, 2007), což na tomto místě interpretujeme jako schopnost se zodpovědně vyjádřit o subjektivním pocitu připravenosti k rodičovství.

K sekundárnímu cíli se vztahovaly zbývající hypotézy, prostřednictvím kterých se testovaly další možné mediátory připravenosti. Faktor **pohlaví** se neprokázal jako signifikantní – není tak rozdíl ve vnímané připravenosti mezi muži a ženami. Jako možný důvod autorka zvažuje níže uvedený limit předkládané studie, a to výrazně nerovnoměrné zastoupení mužů a žen ve vzorku. Další testovaná nezávisle proměnná **věk** prokázala slabě pozitivní vztah v souvislosti s vnímanou připraveností k rodičovství. V kontextu studované teorie a dostupných výzkumů ale považujeme věk za faktor, který sám o sobě není tolik významný jako **subjektivní vývojový status** – jak dospělý se jedinec v daném věku cítí. Na rozdíl od výzkumu Macka, Bejčka a Vaníčkové (2007) se většina mladých dospělých v našem vzorku neidentifikuje jako vynořující se dospělí („někde mezi“ se cítí pouhých 16 %). Musíme ale zohlednit fakt, že respondenti v jejich výzkumu byli ve věku 18–27 let, zatímco naši respondenti jsou z kategorie 18–35 let. Právě jedinci kolem 30. roku života mohou být v naší studii ti, jež výsledky ovlivnili. Z našich výsledků dále vyplývá, že existuje slabý vztah v souvislosti subjektivního vývojového statusu a vnímanou

připraveností k rodičovství (H7). Zajímavým zjištěním jsou pak dílčí výsledky z testování H7, které neukázaly očekávanou tendenci, „čím dospělejší, tím připravenější“. Macek a kol. (2007) navíc souvislost mezi subjektivním vývojovým statutem a rolí rodiče ověřovali u respondentů, kteří již děti mají, což je situace odlišná od té námi prezentované. Můžeme se tak pouze domnívat a v souladu s teoretickým zjištěním interpretovat naše výsledky z dílčí analýzy pro H7 jako paralelu s charakteristikou mladé dospělosti. Ta je popisována jako období velmi dynamické, do kterého spadá rodičovství jako vývojový úkol, nicméně zde působí mnoho dalších proměnných (věk, statut, existence partnerského vztahu, ...) (Thorová, 2015; Vágnerová, 2007).

Další testované faktory v souvislosti se sekundárním cílem předkládané práce se vztahovaly k **partnerskému vztahu**. V dílčí analýze se potvrdil předpoklad, že jedinci, kteří jsou v partnerském vztahu se cítí na rodičovství připravenější než ti, kteří jsou aktuálně nezadaní, přičemž toto zjištění je v souladu s mnoha dalšími studiemi ze zahraničí (např. Jaccard et al., 2003; Kamp Dush et al., 2014; Rholes et al., 1997) i na českém území (např. Divíšková, 2017; Fialová et al., 2000; Vaverová, 2018). Podrobněji jsme se potom u zadaných respondentů (N=443; 71 %) zaměřili na proměnné délka vztahu, spokojenost ve vztahu a typ soužití. *Délka vztahu* koreluje s připraveností pouze slabě pozitivně ($r(618) = 0,25$; $p = 0,00$), nicméně vykazuje rostoucí tendenci, že s délkou vztahu roste pocit připravenosti. I ve výzkumu nacházíme oporu pro naše zjištění, jelikož vybraní výzkumníci uvádí souvislost s délkou vztahu a pocitem jistoty a stability (Carter, Kraft, Hock-Long, & Hatfield-Timajchy, 2013). Uvážíme-li fakt, že rodičovství je často považováno za velký životní mezník, významný vývojový úkol a roli, jež s sebou nese množství změn, pocit jistoty a stability zde má nezanedbatelnou roli. Na tomto místě autorka pomýšlí na paralelu s chováním jedinců s různými typy vztahové vazby v partnerských vztazích, konkrétně na chování z hlediska spokojenosti ve vztahu. Naráží zde konkrétně na studii Davila a Bradburyho (2001), kteří výzkumně ověřili předpoklad, že jedinci s úzkostným typem vazby dlouhodobě setrvávají i ve vztazích, ve kterých nejsou spokojení. Takové chování reflektuje pochybnosti o sobě samém a přehnanou závislost na druhém, což je typickým projevem chování úzkostného typu. To nás přivádí na myšlenku nutnosti kritické interpretace pojmu stability vztahu jakožto paralely k délce vztahu a tím i spokojenosti, protože je vždy třeba uvážit množství dalších faktorů (jako např. již zmíněný typ citové vazby). Když už jsme na tomto místě odbočili k citové vazbě, nabízí se další uvedení do souvislosti, kdy např. Molero se svým týmem (2016) ve své studii poukázali na pozitivní

vztah mezi partnerskou spokojeností a jistým typem vztahové vazby – takoví jedinci se cítí ve vztahu spokojenější a jsou schopni se lépe adaptovat na změny (např. role rodiče). Vrátime-li se zpět k výsledkům naší studie, i my jsme našli již výše zmíněnou souvislost vyšší vnímané připravenosti k rodičovství u respondentů s jistým typem vazby ve srovnání s typem nejistým. Při testování samotné proměnné *spokojenost ve vztahu* v souvislosti s připraveností k rodičovství byl v našem výzkumu prokázán pouze slabě pozitivní vztah ($r(618) = 0,19$; $p = 0,00$), avšak graficky zřetelný (viz. graf č.7, kap. 7.1.). Zajímavým zjištěním byl velký rozptyl odpovědí týkajících se vnímané připravenosti u respondentů, kteří nebyli ve vztahu spokojeni (respondenti, kteří volili odpověď 2 – „Velmi nešťastný“). Skór ECR-CZ u všech odpovídal jistému typu vazby, proto k interpretaci nelze použít výše popsanou spojitost s úzkostným typem vazby a setrváváním ve vztahu, ve kterém jedinec není spokojen. Nabízí se tedy zamyšlení nad dalšími souvislostmi, např. věk, pokud bychom uvažovaly hypotézu o tzv. „tikajících biologických hodinách“. Věkový průměr této naší skupiny respondentů je ale pouhých 23 let, což je věk, který jedinci nepovažují za nijak hraniční pro rodičovství. Průměrný věk uváděný jako vhodný pro rodičovskou roli je např. dle probandů ze studie Lampice a kol. (2006) 28 let u žen a 30 let u mužů. Na české půdě přišla např. Kramolišová (2017) s obdobnými, dokonce mírně nižšími čísly – ženy by chtěly dítě v průměru ve 27 letech, muži ve 28 letech a s jejími výsledky se shoduje i Vaverová (2018), která uvádí průměrný věk pro početí prvního potomka 27 let. V neposlední řadě byla v našem výzkumu ve spojitosti s partnerským vztahem prokázána souvislost mezi manželstvím jako *typem soužití* a vnímanou připraveností k rodičovství. Zde vstupují do hry opět další faktory, které se statutem manželství souvisí, jako například socioekonomická jistota, která se dle Fialové (2000) pozitivně promítá do připravenosti na roli rodiče. Kromě zmíněné socioekonomické jistoty také uvažujeme o svazku manželském v kontextu závazku, tradice, i sociální role. Goodmanová a Greavesová (2010) publikovaly rozsáhlou longitudinální studii, ve které srovnávaly kohabitaci a manželství. Z jejich poznatků vyplývá, že manželství jako instituce poskytuje partnerskému vztahu jistotu a vyznačuje se vyšší mírou závazku vůči partnerovi, což se promítá do stability celého vztahu. Rodičovství manželů jsou ve srovnání s jedinci v nesezdaném soužití častěji plánovaná a partneri po narození potomka snáze překonávají krize a poskytují si podporu. Závěrem lze k diskutovaným faktorům pouze dodat, že námi zkoumané proměnné pravděpodobně interferují i mezi sebou navzájem a mohou významně subjektivní pocit připravenosti

ovlivňovat pozitivně i negativně. Toto prolínání a působení námi zkoumaných faktorů by mohlo být námětem pro další výzkum.

Volně tak přecházíme k doporučením pro další zkoumání. Ta by se mohla ubírat např. směrem k longitudinální studii připravenosti k rodičovství před a po narození dítěte se zaměřením na faktory, které pocit připravenosti ovlivňují. Další potenciál vidíme v podrobnějším kvalitativním bádání o vnímané připravenosti ve skupinách respondentů dle typu vazby (jistý – nejistý) s následným porovnáním. Zajímavým by také mohlo být porovnání vnímané připravenosti u rodičů a „nerodičů“ nebo u sezdaných a nesezdaných párů za pomoci dvou ekvivalentních forem dotazníku. Pozornému čtenáři pravděpodobně neuniklo, že třetí část našeho dotazníku složená z položek volně inspirovaných škálou GIDS nebyla zmíněná nikde ve výsledcích. V procesu analýzy dat vyplynulo, že výsledky z právě zmíněných položek v třetí části našeho dotazníku, a především jejich interpretace, je velmi náročná a nepřírozená v kontextu předkládané práce. Autorka se domnívá, že je to způsobené pravděpodobně tím, že se bohužel nejedná o nástroj adekvátní našemu výzkumu, protože námi zkoumaná připravenost k rodičovství není postojem (či konceptem) ve smyslu, na který je škála GIDS primárně cílena. O toto zjištění opíráme další doporučení pro další výzkum, a to nalezení jiné škály nebo dotazníku, případně jeho vytvoření, jež by mapoval připravenost k rodičovství v kontextu diskutovaných faktorů, nikoliv míru závazku k postoji k rodičovství.

Závěrem této kapitoly nemůžeme opomenout již na začátku zmíněné potenciální zdroje chyb a nepřesností, stejně jako limity výzkumu této práce. Prvním potenciálním limitem je dle názoru autorky zvolené kvantitativní dotazníkové šetření realizované online. Za možné riziko považujeme absenci přítomnosti administrátora dotazníku pro případ, že by některá z položek dotazníku nebyla srozumitelná. Toto riziko jsme se snažili minimalizovat realizací pilotního testování před samotným sběrem dat. Cílem realizované pilotní studie bylo především ověřit srozumitelnost položek a konzistentnost celého dotazníku. Na základně zpětné vazby byly některé otázky stylisticky upraveny do srozumitelnější formy a byla zvolena odlišná webová platforma, jež se jevila jako přehlednější a uživatelsky příjemnější. Toto opatření považujeme za dostatečné ošetření tohoto limitu. Kromě neporozumění položkám dotazníku si uvědomujeme jako limit online výzkumu i skutečnost, že z našeho výzkumu byli vyloučení respondenti, kteří nemají přístup k internetu. Z údajů ČSÚ však vyplývá, že v roce 2017 se jednalo v součtu o pouhá 2 % lidí ve věkových

kategoriích 16–24 let a 25–34 let, kteří v České republice nepoužívají internet (Český statistický úřad, 2017b).

Dalším potenciálním zdrojem nepřesností může být samotný výběrový soubor. Výsledný vzorek nemá rovnoměrné zastoupení, co do věku i pohlaví. Je zde patrná převaha respondentů ve věku 21–25 let (63%) a výrazná nevyrovnanost skupin dle pohlaví (17 % mužů a 83 % žen). Tento limit se promítá především do omezených možností zobecnění výsledků výzkumu.

9. Závěry

Hlavním cílem předkládané práce bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi typem vztahové vazby a připraveností k rodičovství. Cíli vedlejšími poté ověření souvislosti dalších faktorů (pohlaví, věk, subjektivní vývojový status, délka partnerského vztahu, spokojenost v partnerském vztahu a typ soužití v partnerském vztahu) s připraveností k rodičovství.

Výsledky nasvědčují, že existuje souvislost mezi typem vztahové vazby a vnímanou připraveností k rodičovství. Jedinci se skóry odpovídajícími jistému typu vztahové vazby se vnímají jako připravenější k rodičovství než jedinci se skóry náležícími nejistému typu vztahové vazby. Navzdory tomu, že výsledek byl signifikantně významný, praktická významnost je malá. Naopak výsledky neschvídí pro rozdíl ve vnímané připravenosti k rodičovství mezi muži a ženami.

Z dalších faktorů byla prokázána souvislost připravenosti k rodičovství s věkem respondentů i se subjektivním vývojovým statutem. Z dílčích výsledků jednotlivých aspektů partnerského vztahu vyplynulo, že s vnímanou připraveností k rodičovství souvisí délka vztahu, spokojenost ve vztahu i typ soužití.

Souhrn

Předkládaná diplomová práce se zabývá tématem připravenosti k rodičovství v souvislosti s teorií vztahové vazby a s dalšími faktory u mladých dospělých (18-35 let). Motivem pro zpracování byla statisticky podložená tendence odkládat rodičovství do pozdějšího věku (Český statistický úřad, 2017a) a současně úvahy o rodičovství jako o vývojovém úkolu a formě závazku vůči druhé osobě. Práce je rozdělená na část teoretickou a část empirickou.

První kapitola teoretické části je věnovaná konceptu vztahové vazby. Teorii vztahové vazby postuloval John Bowlby na základě pozorování dětí odloučených od rodičů. Za vztahovou vazbu je označen unikátní vztah mezi dítětem a pečující osobou (nejčastěji rodičem). Tento vztah je budován na základě bazální (ne)důvěry a považuje se za důležitý prvek při vytváření blízkých vztahů v pozdějším věku (např. v dospělosti) (Bowlby, 1988; Brisch, 2011). Bowlbyho teorii v praxi ověřovala a dále rozvíjela Mary Ainsworthová, která vytvořila metodu s názvem „Neznámá situace“ pro kategorizování tří typů vztahové vazby – jistý, vyhýbavý, ambivalentní (úzkostný). Čtvrtý typ vztahové vazby – dezorganizovaný přidala později M. Mainová a J. Salomonová (Goldberg, 2000). Pro sjednocení v terminologii v následujících odstavcích můžeme říci, že proti sobě stojí dva protipóly 1) jistý a 2) nejistý typ vazby (který zahrnuje úzkostný, vyhýbavý a dezorganizovaný typ), s nimiž dále pracujeme napříč empirickou částí. Jednu z podkapitol věnujeme konceptu vztahové vazby napříč celým životem od dětství až po stáří, což poukazuje na fakt, že vazebné chování přetrvává celý život. Liší se podoby vazebného chování v závislosti na vazebné osobě (dítě – rodič; partner – partner; rodič – dítě), stejně jako se mění prostředky k dosažení tohoto chování. Výsledek ale zůstává téměř stejný, a to existence vazebné vztahu a blízkosti k vazebné osobě (Bowlby, 2010). V této kapitole také popisujeme metody zjišťování typu vztahové vazby (např. AAI nebo ECR).

Druhá kapitola teoretické části pojednává o dosažení dospělosti, partnerství a rodičovství. Kritériem dosažení dospělosti je dle vývojové psychologie dosažení osobní zralosti s jistými charakteristikami, např. ekonomická soběstačnost, zralé fungování v mezilidských vztazích, schopnost plánování budoucnosti nebo zakládání vlastní rodiny (Langmeier & Krejčířová, 2006; Thorová, 2015). Ze statistik Českého statistického úřadu vyplývá, že přibývá prvorodiček ve věku 30-34 let a naopak ubývá jich ve věkové kategorii 20-24 let (Český statistický úřad, 2017b). Jedna z podkapitol je zaměřená i na období

vynořující se dospělosti, jež popsal J.J. Arnett (2000), které je charakteristické hledáním identity, nestabilitou, orientací na vlastní osobu, pocity být „někde mezi“ a možnostmi. Dále byla v souladu s teoretickým ukotvením popsána mladá dospělost charakteristická proměnou z adolescenta jako nezralé osobnosti v osobnost zralou, dospělou (Langmeier & Krejčířová, 2006). S ohledem na záměr předkládané práce a rozmanitost ve vymezení mladé (a vynořující se) dospělosti pracujeme s označením mladé dospělosti pro období 18-35 let. V oblasti vztahové vazby dochází od pozdní adolescence k doplnění v hierarchii vztahové vazby. Partner nabývá na důležitosti jakožto vazebná osoba a doplňuje již existující „stabilní prvky“, rodiče. V závěru kapitoly pojednáváme o rodičovství v mladé dospělosti. To je považováno za vývojový úkol v tomto období a v současné době je někdy odsunováno až do dospělosti střední.

Ve třetí kapitole se zaměřujeme na možné mediátory (faktory) připravenosti k rodičovství a současně propojujeme teoretické poznatky s praktickými. Jedním z důležitých faktorů je partnerský vztah, a to nejen jeho existence, ale i délka tohoto vztahu a spokojenost v něm (Fialová et al., 2000; Kamp Dush et al., 2014). Dále uvádíme roli pohlaví, kdy se ženy cítí být připraveny dříve než muži na základě pocitu, že je jim role matky dána (Spiteri et al., 2014). Popisujeme také věk, a především subjektivní vývojový status, jež věk jako jeden z faktorů ovlivňuje. Jedinci, kteří se cítí být „někde mezi“ v terminologii vynořující se dospělosti se na rodičovství cítí méně připravení než ti, jež se identifikují jako dospělí (P. Macek et al., 2007). Posledním uváděným možným mediátorem je vztahová vazba v kontextu partnerského vztahu, která anticipuje očekávání vztahové vazby rodič-dítě. Jedinci s nejistým typem vazby očekávají více negativní vztahy mezi nimi jako rodičem a jejich dítětem (např. nejistotu ve schopnosti k dítěti přilnout) (Rholes et al., 1997).

Empirická část předkládané práce je uvedena stanovením cílů našeho výzkumu. Cílem primárním bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi typem vztahové vazby (jistý-nejistý) a připraveností k rodičovství u mladých dospělých (18 - 35 let) v České republice a cílem sekundárním ověření souvislosti dalších faktorů s připraveností k rodičovství (pohlaví, věk, aspekty partnerského vztahu a subjektivní vývojový status). S ohledem na stanovené cíle byl zvolen kvantitativní přístup, konkrétně kvantitativní dotazníkové šetření realizované online. Před jeho zahájením bylo realizováno pilotní testování. Dotazník se skládal ze tří částí: 1) první se zaměřovala na sběr základních údajů o respondentech (věk, pohlaví, vzdělání, status, atd.), 2) druhou tvořil dotazník ECR-CZ pro

zjištění typu vztahové vazby a 3) třetí část začínala jednou kvalitativní otázkou a poté se pomocí otázek inspirovaných škálou GIDS dotazovala na závazek a exploraci rodičovství. Kvalitativní data byla využita pouze jako vedlejší doplněk výsledků statistické analýzy. Nejednalo se proto o smíšený design. Získaná data byla připravena pro statistické zpracování v programu Statistica 12. Na základě velikosti souboru (N=620) a histogramů při ověřování normality Shapiro-Wilkovým testem jsme se rozhodli pro užití primárně parametrických metod (T-test pro dva nezávislé výběry, ANOVA a Test Pearsonova korelačního koeficientu) a z důvodu výrazného zešikmení jedné z proměnných byl použit Test Spearmanova korelačního koeficientu. Výzkumný soubor byl tvořen celkem 659 respondenty ve věku 18-35 let. Ten byl potom rozdělen na dvě skupiny podle toho, zda respondenti mají děti nebo ne. V základním souboru bylo 620 „nerodičů“ a 39 „rodičů“. Detailnímu statistickému testování byla podrobena pouze skupina respondentů, kteří děti neměli (N=620) a byli primárním cílem naší studie. Pracovali jsme tak se souborem 110 mužů (17%) a 510 žen (83%).

Výsledky statického testu svědčí pro souvislost mezi vnímanou připraveností k rodičovství a typem vztahové vazby. Vnímaná připravenost k rodičovství je vyšší u lidí s jistým typem vazby než u lidí s nejistým typem vazby. Praktická významnost vyjádřená hodnotou Cohenova $d = 0,32$ je ale pouze malá. U testovaného faktoru pohlaví výsledné hodnoty nnesvědčí pro rozdíl mezi muži a ženami a jejich vnímané připravenosti k rodičovství. Co se týče dalších proměnných, které jsme podrobili testování, byla prokázána souvislost mezi věkem, aspekty partnerského vztahu (délka, spokojenost, typ soužití) i mezi subjektivním vývojovým statutem a vnímanou připraveností k rodičovství. Z dílčích výsledků aspektů partnerského vztahu považujeme za zajímavé uvést zjištění, že čím je vztah delší a čím je jedinec ve vztahu spokojenější, vnímá se také jako více připravený k rodičovství. Mezi jednotlivými kategoriemi typu partnerského soužití byl nalezen nejsilnější vztah k připravenosti k rodičovství u respondentů žijících v manželství. Naopak u proměnné subjektivní vývojový status nebyla nalezena tendence čím dospělejší se jedinec cítí, tím více se vnímá jako připravený k rodičovství. Toto zjištění nabízí dokreslení pohledu na výběrový soubor mladé dospělosti jakožto dynamického období plného změn, hledání směru a formování životních postojů.

Při interpretaci výsledků je třeba zohlednit i limity výzkumu, mezi něž patří dotazníkové šetření realizované online, příležitostný výběr respondentů a nerovnoměrné

zastoupení respondentů ve výběrovém souboru co do věku (převaha respondentů v kategorii 21-25 let – 63%) i pohlaví (17% mužů, 83% žen).

Vzhledem k absenci zpracování tématu připravenosti k rodičovství v souvislosti s teorií vztahové vazby, přináší předkládaná práce, i s vědomím výše uvedených limitů, nové informace na pole vědeckého výzkumu. Výsledky našeho výzkumu mohou být dále rozšířeny o podrobnější prozkoumání faktorů ovlivňujících připravenost k rodičovství či o srovnání typu vztahové vazby a připravenosti k rodičovství dle typu rodičovského statusu („rodiče“ vs. „nerodiče“).

Seznam použitých zdrojů a literatury

- Ainsworth, M. S., Bell, S. M., & Stayton, D. S. (1971). Individual differences in Strange Situation behavior of one-year-olds. In H. M. Schaffer (Ed.), *The origins of human social relations* (17–57). London: Academic Press.
- Antonucci, T. C., Akiyama, H., & Takahashi, K. (2004). Attachment and close relationships across the lifespan. *Attachment and Human Development*, 6, 353–370.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road From the Late Teens Through the Twenties*. Oxford: University Press.
- Belsky, J., & Jaffee, S. (2006). The multiple determinants of parenting. In D. Cicchetti & D. Cohen (Ed.), *Risk, Disorder, and Adaptation* (3., s. 38–85). Hoboken, NJ: Wiley.
- Blyth, D. A., Hill, J. P., & Thiel, K. S. (1982). Early adolescents' significant others: Grade and gender differences in perceived relationships with familial and nonfamilial adults and young people. *Journal of Youth and Adolescence*, 11(6), 425–450.
- Bosma, H. A. (1985). *Identity development in adolescence. Coping with commitments* (Nepublikovaná dizertační práce). Groningen: University of Groningen.
- Bosma, H. A. (1992). Identity in adolescence: Managing commitments. In T. P. G. R. Adams, *Adolescent identity formation: Advances in adolescent development* (s. 91–121). Newbury Park, CA: Sage.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal Care and Mental Health*. Geneva: World Health Organization.
- Bowlby, J. (1958). Nature of the child's tie to his mother. *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350–373.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. I Attachment*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.

Bowlby, J. (2010). *Vazba*. Praha: Portál.

Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In *Attachment theory and close relationships* (Rholes W.S., s. 46–76). New York.

Brisch, K. (2011). *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Praha: Portál.

Carter, M., Kraft, J. M., Hock-Long, L., & Hatfield-Timajchy, K. (2013). Relationship characteristics and feelings about pregnancy among black and puerto rican young adults. *Perspectives on sexual and reproductive health*, 45(3), 148–156.

Cassidy, J., & Shaver, P. R. (2002). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. New York: The Guildford Press.

Conolly, J., & Goldberg, A. (1999). Romantic Relationship in Adolescence: The role of friends and peers in their emergence and development. In W. Furman & B. B. Brown, C. Feiring (Ed.), *The Development of Romantic Relationship in Adolescence* (s. 266–290). New York: Cambridge University Press.

Česká republika. (b.r.). § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Získáno z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#p30>

Český statistický úřad. (2017). *Demografická příručka - 2016*. Český statistický úřad. Získáno 16.4.2018 z <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2016>

Český statistický úřad. (2017b). *Jednotlivci v ČR používající internet - 2017*. Český statistický úřad. Získáno z <https://www.czso.cz/documents/10180/46014700/06200417022.pdf/13995ffa-28a0-42a4-b538-c2f2dd8c9374?version=1.1>

- Český statistický úřad. (2018). *Věkové složení obyvatelstva - 2017*. Český statistický úřad. Získáno z <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2017>
- Davila, J., & Bradbury, T. N. (2001). Attachment insecurity and the distinction between unhappy spouses who do and do not divorce. *Journal of Family Psychology, 15*(3), 371–393.
- Delaney, R. J. (1994). *Fostering Changes: Treating Attachment-Disordered Foster Children*. Corbett: Fort Collins, CO.
- Divišková, P. (2017). *Láska a partnerství v mladé dospělosti podle Sternbergovy trojúhelníkové škály lásky*. Nepublikovaná diplomová práce, FF Univerzity Palackého v Olomouci.
- Doherty, N. A., & Feeney, J. A. (2004). The composition of attachment networks throughout the adult years. *Personal Relationships, 11*(4), 469–488.
- Dostál, D. (2015). *Psychometrie*. Získáno z dostal.vyzkum-psychologie.cz/soubory/psychometrie.pptx
- Erikson, E. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York: Norton.
- Fialová, L., Hamplová, D., Kučera, M., & Vymětalová, S. (2000). *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Fonagy, P., & Target, M. (2005). *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha: Portál.
- Furman, W. (1999). Friends and lovers: The role of peer relationships in adolescent heterosexual romantic relationships. In W. A. Collins, *Relationships as developmental contexts: Minnesota Symposia on Child development 30* (s. 133–154). Hillsdale: Erlbaum.
- Furman, W., & Wehner, E. A. (1997). Adolescent romantic relationships: A developmental perspective. In S. Hulman & W. A. Collins (Ed.), *Romantic relationships in adolescence:*

Developmental perspectives: New directions for child development (s. 21–36). San Francisco: Jossey-Bass.

George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). *The Attachment Interview for Adults* (Nepublikovaný rukopis). Berkeley: University of California.

Goldberg, S. (2000). *Attachment and Development*. New York: Oxford University Press Inc.

Goodman, A., & Greaves, E. (2010). Cohabitation, marriage and child outcomes. Institute for Fiscal Studies. Získáno z <https://www.ifs.org.uk/comms/comm114.pdf>

Hartl, P., Císařová, H., & Nepraš, K. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.

Hašto, J. (2005). *Vztáhová vazba: ku kořeňom lásky a úzkosti*. Trenčín: Vydavateľ'stvo F.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/doi:10.1037/0022-3514.52.3.511>

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1–22.

Hazan, C., & Zeifman, D. (2008). Pair Bonds as Attachments: Evaluating the Evidence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of Attachment: Theory, research, and Clinical Applications* (2. vyd., s. 436–455). New York: The Guildford Press.

Howe, D. (2011). *Attachment Across the Lifecourse*. London: Palgrave Macmillan.

Hurlock, E. B. (1980). *Developmental Psychology: A Life-Span Approach* (5.). New York: McGraw-Hill Companies.

Jaccard, J., Dodge, T., & Dittus, P. (2003). Original article: Do adolescents want to avoid pregnancy? Attitudes toward pregnancy as predictors of pregnancy. *Journal Of Adolescent Health*, 33(2), 3379–3383. [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(03\)00134-4](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(03)00134-4)

- Kamp Dush, C. D., Rhoades, G. K., Sandberg-Thoma, S. F., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2014). Commitment Across the Transition to Parenthood Among Married and Cohabiting Couples. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 3(2), 126–136.
- Konečná, V., Neusar, A., Sokoliová, M., & Macek, P. (2010). Možnosti zkoumání formování identity v adolescenci: česká adaptace metody GIDS. *Československá Psychologie*, 54(4), 391–406.
- Kozáková, R., Vévodová, Š., Vévoda, J., & Merz, V. (2015). Důvody oddálení narození prvního dítěte u matek po 35. roce. *Profese Online*, 8(1).
- Kramolišová, I. (2017). *Souvislost mezi citovou vazbou k rodičům a postoji k rodičovství v období vynořující se dospělosti*. Nepublikovaná bakalářská práce, FSS MU v Brně.
- Kubička, L., & Matějček, Z. (2003). Rodičovské Chování v Pohledu Dospívajících a Sebepercepce v Dospělosti: Prospektivní Studie. *Československá Psychologie: Časopis Pro Psychologickou Teorii a Praxi*, 47(6), 481–490.
- Lacinová, L., & Michalčáková, R. (2006). Romantické vztahy. In P. Macek & L. Lacinová (Ed.), *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal.
- Lacinová, L., Michalčáková, R., Ševčíková, A., & Konečný, Š. (2011). Love and sex. In S. Ježek & L. Lacinová, P. Macek (Ed.), *Adolescent Psychosocial development in Brno. An ELSPAC Study 2005-2011* (s. 33–42). Brno: Masaryk University.
- Lacinová, L., Unemura, T., Bouša, O., Širůček, J., & Neužilová Michalčáková, R. (2016). Partnerské vztahy a vynořující se dospělost: Na zkoušku, či naostro? In L. Lacinová & S. Ježek, P. Macek (Ed.), *CESTY DO DOPĚLOSTI: Psychologické charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita.
- Lampic, C., Svanberg, A. S., Karlström, P., & Tydén, T. (2006). Fertility awareness, intentions concerning childbearing, and attitudes towards parenthood among female and

male academics. *Human Reproduction*, 21(2), 558–564.

<https://doi.org/10.1093/humrep/dei367>

Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.

Lečbych, M., & Pospíšilíková, K. (2012). Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR): Pilotní studie posouzení vztahové vazby v dospělosti. *E-psychologie*, 6(3), 1–11.

Levinson, D. J. (1996). *The seasons of a woman's life*. New York: Alfred Knopf.

Levinson, D. J., Darrow, C. N., Klein, E. B., & Levinson, M. (1978). *Season of a Man's Life*. New York: Random House.

Macek, P., Bejček, J., & Vaníčková, J. (2007). Contemporary Czech Emerging Adults. *Journal of Adolescent Research*, 22(5), 444–475.

Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in Infancy, Childhood, and Adulthood: A Move to the Level of Representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1–2), 66–104.

Mareš, P., & Možný, I. (2005). The Czech family, reproductive behavior, and the value of children in the Czech Republic. In G. Trommsdorff, B. Nauck (Ed.), *The value of children in cross-cultural perspective. Case studies from eight societies* (s. 67–156). Lengerich, Germany: Pabst.

Mikulincer, M., Gillath, O., & Shaver, P. R. (2002). Activation of the attachment system in adulthood: Threat-related primes increase the accessibility of mental representations of attachment figures. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 84(4), 881–895.
<https://doi.org/doi:10.1037/0022-3514.83.4.881>

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics and change*. New York: Guildford Press.

- Mohr, J. J. (2008). Same-sex romantic attachment. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of Attachment: Theory, research, and Clinical Applications* (2., s. 482–502). New York: Guildford Press.
- Molero, F., Shaver, P. R., Fernández, I., Alonso-Arbiol, I., & Recio, P. (2016). Longterm partners' relationship satisfaction and their perceptions of each other's attachment insecurities. *Personal Relationships*, *23*(1), 159–171.
- Obegi, J. H., & Berant, E. (2009). *Attachment Theory and Research in Clinical Work with Adults*. New York: Guildford Press.
- O'Laughlin, E. M., & Anderson, V. N. (2001). Perceptions of Parenthood Among Young Adults: Implications for Career and Family Planning, *29*(2), 95–108. <https://doi.org/10.1080/01926180125728>
- Osborne, R. E. (2005). *Attachment from infancy to adulthood: the major longitudinal studies*. New York: Guildford Press.
- Pearce, C. (2009). *A Short Introduction to Attachment and Attachment Disorder*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Plháková, A. (2007). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
- Rauh, H., Ziegenhain, U., Müller, B., & Wignroks, L. (2000). Stability and change in infant-mother attachment in the second year of life: Relations to parenting quality and varying degrees of day-care experience. In P. Crittenden, H. Claussen (Ed.), *The organization of attachment relationships: Maturation, culture, and context* (s. 251–276). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Reifman, A., Arnett, J. J., & Colwell, M. J. (2003). *The IDEA: Inventory of the dimensions of emerging adulthood*. Paper presented at the 111th Annual Convention of the American Psychological Association, Toronto, Canada.

- Reifman, A., Arnett, J. J., & Colwell, M. J. (2007). Emerging adulthood: Theory, assessment, and application. *Journal of Youth Development, 2*(1).
- Rholes, W. S., Simpson, J. A., Blakely, B. S., Lanigan, L., & Allen, E. A. (1997). Adult Attachment Styles, the Desire to Have Children, and Working Models of Parenthood. *Journal of Personality, 65*(2).
- Robinson, O. (2016). Emerging Adulthood, Early Adulthood, and Quarter-Life Crisis. In R. Žukauskienė (Ed.), *Emerging Adulthood in a European Context*. New York: Routledge.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.
- Seitl, M., Charvát, M., & Lečbých, M. (2016). Psychometrické charakteristiky české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR). *Československá psychologie, 60*(4), 351–371.
- Shulman, S., & Conolly, J. (2013). The challenge of romantic relationships in emerging adulthood reconceptualization of the field. *Emerging Adulthood, 1*(1), 27–39.
- Scharfe, E., & Cole, V. (2006). Stability and change of attachment representations during emerging adulthood: An examination of mediators and moderators of change. *Personal Relationships, 13*, 363–374.
- Sipsma, H. L., Ickovics, J. R., Lewis, J. B., Ethier, K. A., & Kershaw, T. S. (2011). Adolescent pregnancy desire and pregnancy incidence. *Women's Health Issues: Official Publication Of The Jacobs Institute Of Women's Health, 21*(2).
- Spiteri, G., Xuereb, R. B., Carrick-Sen, D., Kaner, E., & Martin, C. R. (2014). Preparation for parenthood: a concept analysis. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 32*(2), 148–162. <https://doi.org/10.1080/02646838.2013.869578>
- Strauss, B., Kirchmann, H., Eckert, J., Lobo-Drost, A., Marquet, A., Papenhausen, R., ... Höger, D. (2007). Attachment characteristics and treatment outcome following inpatient psychotherapy: Results of a multisite study. *Psychotherapy Research, 16*(5), 579–594.

- Šolcová, I. (2009). *Vývej resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada.
- Švancara, J. (1981). *Kompendium vývojové psychologie*. Praha: SPN.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál.
- Unemura, T., Lacinová, L., Macek, P., & Kunnen, S. E. (2016). Longitudinal changes in emerging adults' attachment preferences for their mother, father, friends, and romantic partner. *International Journal of Behavioral Development*, 41(1), 136–142.
<https://doi.org/10.1177/0165025416647545>
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum.
- Vaverová, M. (2018). *Fenomén odkládání mateřství*. Nepublikovaná bakalářská práce.
- World Health Organization (WHO). (2014). What do we mean by „sex” and „gender”?
Získáno z Získáno 19.9.2018 z <https://www.legal-tools.org/doc/a33dc3/pdf/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Příloha č. 2: Popis jednotlivých částí (epizod) metody „Neznámá situace“

Příloha č. 3 Ukázka položek v první části dotazníku

Příloha č. 1 Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Přípravenost k rodičovství a vztahová vazba

Autor práce: Bc. Lucie Uchytlová

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Viktorová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 78 stran, 130 878 znaků

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 86

Abstrakt: Tato diplomová práce se zaměřuje na připravenost k rodičovství u mladých dospělých v souvislosti s teorií vztahové vazby a s dalšími faktory (pohlaví, věk, aspekty partnerského vztahu a subjektivní vývojový status). Teoretická práce vychází z konceptu teorie vztahové vazby, z poznatků vývojové psychologie a z tematicky relevantních výzkumů. Kvantitativní dotazníkové šetření realizované online se uskutečnilo na vzorku mladých dospělých v České republice ve věku 18-35 let, N=659. Vytvořili jsme dotazník vlastní konstrukce a ke zjištění typu vztahové vazby byla použita Zkrácená česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ). Pomocí statistického testování jsme došli ke zjištění, že jistý typ vztahové vazby je spojen s vyšší mírou připravenosti k rodičovství. Naopak rozdíl ve vnímané připravenosti k rodičovství mezi muži a ženami nalezen nebyl. Z testování souvislosti dalších faktorů vyplynulo, že připravenost k rodičovství souvisí s věkem, subjektivním vývojovým statutem i s délkou partnerského vztahu, spokojeností ve vztahu a typem soužití partnerů.

Klíčová slova: připravenost k rodičovství, vztahová vazba, mladá dospělost

ABSTRACT OF THESIS

Title: Parenthood readiness and attachment

Author: Bc. Lucie Uchytlová

Supervisor: Mgr. Lucie Viktorová, Ph.D.

Number of pages and characters: 78 pages, 130 878 characters

Number of appendices: 3

Number of references: 86

Abstract: This master thesis aims on the parenthood readiness of young adults in relation to attachment theory and other factors (gender, age, aspects of relationship and subjective developmental status). The theoretical work is based on the concept of attachment theory, knowledge of developmental psychology and related research. A quantitative online survey was conducted on a sample of young adults in the Czech Republic aged 18-35, N = 659. We created a questionnaire of our own construction and a Shortened Czech version of Experiences in Close Relationships (ECR-CZ) was used to identify the attachment style. Using statistical tests, we concluded that a secure attachment style is in connection with a higher degree of parenthood readiness. On the contrary, the difference in perceived parenthood readiness between men and women was not found. Other results of statistical tests, in the context of remaining factors, indicates that parenthood readiness has been related to age, subjective development status, and length of relationship, relationship satisfaction and the way of cohabitation.

Key words: parenthood readiness, attachment, young adulthood

Příloha č. 2

Popis jednotlivých částí (epizod) metody „Neznámá situace“ (Ainsworth et al., 1978 in Goldberg, 2000)

Epizoda	Účastníci	Trvání	Popis
1	Matka, dítě, výzkumník	< 1 minuta	Výzkumník přivádí do místnosti matku s dítětem a vysvětluje instrukce
2	Matka, dítě	3 minuty	Matka sedí na židli, čte si a dítě prozkoumává okolí. Matka reaguje, pokud je dítětem oslovena, ale nic neinicuje
3	Matka, dítě, cizí osoba	3 minuty	Cizí osoba vstoupí do místnosti, ticho (1 minuta), mluví s matkou (1 minuta), přiblíží se k dítěti (1 minuta)
4	Dítě, cizí osoba	3 minuty*	První odloučení: matka odchází, cizí osoba utěšuje dítě, pokud je to třeba, jinak si sedne na židli
5	Matka, dítě	3 minuty	První setkání: cizinec odchází, matka se vrací, zdraví a/nebo utěšuje dítě, sedne si na židli a čte si
6	Dítě	3 minuty*	Druhé odloučení: matka odchází, loučí se slovy „pa-pa“
7	Dítě, cizí osoba	3 minuty*	Druhé odloučení pokračuje: cizí osoba přichází, utěší dítě, pokud je to třeba, jinak si sedne na židli
8	Matka, dítě	3 minuty	Druhé setkání: cizinec odchází, matka se vrací, zdraví, utěší dítě, pokud je třeba, a potom může volně s dítětem interagovat, jak se sama rozhodne

* tyto epizody jsou zkráceny, pokud se dítě neuklidní během 20-30 sekund

Příloha č. 3 Ukázka položek v první části dotazníku

1. část dotazníku: **Základní údaje**

1. Pohlaví

- muž
- žena

2. Věk (napište celé číslo)

3. Kraj bydliště (kde se zdržujete nejčastěji)

4. Nejvyšší dosažené vzdělání

- základní škola
- výuční list
- SŠ s maturitou
- Bc.
- Ing./Mgr./MUDr.
- doktorské Ph.D.
- jiné

5. Počet let studia (od 1. třídy ZŠ po současnost, zaokrouhлено na celé roky)

6. Označte na škále 1-7, jak dospělý/á se v současnosti cítíte:

- 1 - Cítím se nedospělý/á
- 4 - Cítím, že se nacházím „někde mezi“
- 7 - Cítím se plně dospělý/á

7. Jak často se s partnerem/partnerkou vídáte? (uved'te průměrný počet dnů v měsíci, které trávíte společně; 1 měsíc = 30 dnů)

8. O jaký typ partnerského soužití se jedná?

- manželství
- registrované partnerství
- bydlíme s přítelem/přítečkou spolu
- vídáme se přes týden vč. víkendu (nebydlíme spolu)
- vídáme se o víkendech (prázdninách, svátcích)
- vztah na dálku (vídáme se méně než 1x za měsíc)

9. Označte, prosím, míru vaší spokojenosti ve vašem vztahu, zvažíte-li všechny jeho aspekty:

1. Naprosto nešťastný
2. Velmi nešťastný
3. Trochu nešťastný

4. „Jak kdy“
5. Šťastný
6. Velmi šťastný
7. Naprosto šťastný

10. Máte dítě/děti?

- ano
- ne

11. Vyberte, prosím, tvrzení, se kterým se aktuálně nejvíce ztotožňujete / které aktuálně nejvíce vystihuje vaši připravenost na rodičovství:

1. Jsem si jistý/á, že (vlastní) děti nechci nikdy.
2. Nejsem si jistý/á, zda vůbec v budoucnu budu chtít děti.
3. V nejbližších 5 letech si budoucnost s dítětem nepředstavuji.
4. Na dítě se právě teď moc necítím, ale umím si představit, že o něm budu uvažovat tak do 5 let.
5. O dítě se v současnosti nijak aktivně nesnažím, ale kdyby přišlo, nevadilo by mi to.
6. Nezanedání: Cítím, že už bych dítě chtěla, ale zatím není s kým. / Zadaní: Cítím, že už bych dítě chtěla, ale zatím nic nepodnikám.
7. Právě se aktivně snažím/e o dítě.